

“Hellre vara smutsig en dag extra än att inte komma ut”

En kvalitativ studie om fyrtitalisters sociala behov

Karin Johansson & Denise Nilsson

2014

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp

Socialt arbete

Socionomprogrammet

Handledare: Peter Öberg

Examinator: Fereshteh Ahmadi

ABSTRACT

“Rather being filthy one more day, than not be able to get outside”

A qualitative study about social needs by people born 1940-1949

People born 1940-1949 will be more demanding regarding help from the elder care than previous generations. The explanation often proposed is that people born in the 1940's grew up after the Second World War when cultural changes took place in society. The aim of this qualitative study was to describe the social needs of people born in the 1940's today, in order to make cautious assumptions about what type of social needs elder care is likely to face in the future, when the older people becomes in need of elder care. A hermeneutic interpretation was made of the interviews with four older people born in the 1940's who are not in need of elder care at the moment, and one social care assistant. The results showed that people born in the 1940's want to maintain their current interests and activities in the future. Demands from the 1940's generation concerning request for help from elder care, will according to this study and previous research, increase, especially concerning social needs and relationships. The conclusion is that the 1940's generation will have bigger demands on getting various social needs satisfied, but how those needs will be met by the elder care, is still an open question for the future.

Keywords; *social needs, elder care, the 1940's generation*

SAMMANFATTNING

“Hellre vara smutsig en dag extra än att inte komma ut”

En kvalitativ studie om fyrtiotalisters sociala behov

Fyrtiotalisterna kommer att ställa mer krav angående hjälp från äldreomsorgen än vad tidigare generationer gjort och förklaringen sägs vara att fyrtiotalisterna växte upp efter kriget då ett kulturellt skifte förändrade samhället. Syftet med denna studie var att redogöra för vilka sociala behov fyrtiotalister har i dagsläget för att göra försiktiga antaganden om vilka sociala behov som äldreomsorgen kan tänkas möta i framtiden, när fyrtiotalisterna blir i behov av äldreomsorg. Intervjuer med fyra fyrtiotalister som idag inte har något behov av äldreomsorg och en biståndshandläggare låg till grund för studien och analysen genomfördes utifrån ett hermeneutiskt perspektiv. Resultatet visade att fyrtiotalisterna vill bevara sina nuvarande intressen och aktiviteter i framtiden. Kraven från fyrtiotalisterna kommer enligt denna studie och tidigare forskning att öka jämfört med tidigare generationer, speciellt när det rör sociala behov och relationer. Slutsatsen är att fyrtiotalisterna kommer ställa mer krav på att få olika sociala behov tillgodosedda, men hur dessa behov senare kommer att tillgodoses av äldreomsorgen är en öppen fråga för framtiden.

Nyckelord: *Sociala behov, äldreomsorg, fyrtiotalister*

Förord

Vi vill börja med att tacka vår handledare Peter Öberg för all den tid han lagt ner för att hjälpa och guida oss på vår resa genom detta examensarbete. Dina råd och kommentarer har varit oerhört värdefulla för oss!

Vi vill även tacka våra fyrtioalister och biståndshandläggaren som välvilligt och med ett trevligt bemötande deltagit i denna studie och bidragit med utförliga och intressanta svar på våra frågor.

Ett särskilt tack till vår kontaktperson som hjälpt oss att komma i kontakt med fyrtioalisterna.

För övrigt vill vi även tacka våra anhöriga som stått ut med våra med- och motgångar i detta examensarbete.

Tack!

Karin Johansson och Denise Nilsson. Gävle 2014.

Innehållsförteckning

1. Inledande avsnitt	1
1.1 Inledning.....	1
1.1.1 Sociala behov	3
1.2 Problemformulering	4
1.3 Syfte och frågeställningar.....	4
1.4 Relevans för socialt arbete	5
1.5 Avgränsningar	5
1.6 Disposition.....	5
1.7 Begreppsförklaringar	6
1.7.1 Fyrtiotalister/Morgondagens äldre/Dagens pensionärer.....	6
1.7.2 Tidigare äldregenerationer.....	6
1.7.3 Äldre/Dagens äldre.....	6
1.7.4 Sociala medier	7
1.7.5 Kohort.....	7
2. Tidigare forskning	8
2.1 Fyrtiotalisterna - morgondagens äldre.....	8
2.2 Sociala behov i ålderdomen.....	9
2.3 Hur sociala behov tillgodoses inom dagens äldreomsorg	11
2.4 Kort sammanfattning av tidigare forskning.....	12
3. Teoretisk referensram	14
3.1 Kohortprincipen.....	14
3.2 Livsloppsperspektiv.....	15
3.3 KASAM	16
4. Metod	19
4.1 Förförståelse	19
4.2 Forskningsdesign.....	20
4.3 Tillvägagångssätt.....	21
4.3.1 Sökprocess.....	21
4.3.2 Urval.....	22
4.3.3 Intervjurekrytering.....	24
4.3.4 Intervjuförfarande.....	25

4.4	Analysverktyg	27
4.4.1	Hermeneutisk tolkning	27
4.4.2	Analysprocess.....	27
4.5	Uppsatsens trovärdighet och generaliserbarhet	29
4.5.1	Validitet.....	29
4.5.2	Reliabilitet	29
4.5.3	Generaliserbarhet.....	29
4.6	Etiska ställningstaganden	30
5.	Resultat och analys	32
5.1	Respondentpresentation.....	32
5.2	Aktiviteter.....	33
5.2.1	Analys av aktiviteter.....	34
5.3	Socialt umgänge	35
5.3.1	Analys av socialt umgänge	36
5.3.1.1	En empirisk upptäckt: Övergången till pensionärlivet	36
5.4	Sociala medier	37
5.4.1	Analys av sociala medier.....	37
5.5	Förväntningar på äldreomsorgen	38
5.5.1	Analys av förväntningar på äldreomsorgen.....	38
5.6	Biståndshandläggarens perspektiv på sociala behov	39
5.6.1	Analys av biståndshandläggarens perspektiv på sociala behov.....	41
5.7	Helhetsanalys.....	42
6.	Avslutande diskussion	45
6.1	Metoddiskussion.....	47
6.2	Förslag på fortsatt forskning.....	48
7.	Referenslista	50
7.1	Litteraturreferenser	50
7.2	Elektroniska källor	52
Bilaga 1.	Intervjufrågor till fyrtiootalisterna	53
Bilaga 2.	Informationsbrev.....	55
Bilaga 3.	Medgivande att delta i intervju	56
Bilaga 4.	Intervjufrågor till biståndshandläggaren	57

1. Inledande avsnitt

1.1 Inledning

“Ja men alltså jag skulle ju ställa krav [angående mina sociala behov, om jag blev i behov av hjälp], det här vill jag göra nu, det här är min rättighet.”

– Susanne, 66 år

“Ja, alltså jag ser de sociala behoven som allra viktigast [att få tillfredställda i framtiden]. Hellre vara smutsig en dag extra än att inte komma ut.”

– Bertil, 67 år

Att en person får uppleva gemenskap med andra, delta i aktiviteter och känna meningsfullhet i sin tillvaro är viktiga behov som bör tillfredställas för att individen ska må bra, enligt tidigare forskning. Det rör sig om människors sociala behov, det vill säga att exempelvis ha ett socialt umgänge, utföra aktiviteter och delta i ett socialt sammanhang (Agahi m.fl. 2010; Haglund 2010). Om äldre drabbas av sjukdom eller nedsatt funktionsförmåga kan det vara svårt att på egen hand tillgodose dessa sociala behov. De sociala behoven blir en viktig del att beakta inom äldreomsorgen (Evertsson & Johansson 2004). En FoU rapport (Forskning och Utvecklingsarbete) (Nilsson & Tillberg Mattsson 2013) visade att de äldre inte ansöker om hjälp för de sociala behoven i lika hög utsträckning som för de fysiska behoven. Om ansökningar för sociala behov förekom var det ändå ovanligt att hjälpsökningen gjordes på eget initiativ från de äldre.

Dagens pensionärer fortsätter leva ett aktivt liv efter pensioneringen. När de sedan blir äldre vill de fortsätta med sina aktiviteter även om de skulle drabbas av funktionsnedsättningar (Agahi m.fl. 2010). Fyrtioåringarna (födda 1940-1949) uppnår under 2014 en ålder mellan 65 och 74 år och är den kommande äldre generationen som den närmaste tiden, kommer att bli i behov av omsorgstjänster. Fyrtioåringarna förväntas komma att ha andra förväntningar på äldreomsorgen än vad äldre hjälpbehövande har idag (Bagger-Sjöbäck 2006; Jönsson & Jönsson 2014). Vad som

anses vara ett behov förändras med tiden (Larsson & Thorslund 2006) och därför behöver inte de sociala behoven hos dagens äldre vara desamma som för morgondagens äldre; fyrmtialisterna. Fyrmtialister förutspås komma att leva ett mer aktivt liv som pensionärer än tidigare generationer och det kan tänkas att fyrmtialisterna i framtiden kommer åberopa annan hjälp för sina sociala behov än vad som förekommer idag. Fyrmtialisterna anses även på grund av sin storlek besitta makt och de kan ställa krav på hjälp för nya sociala behov (Jönsson & Jönson 2014). Detta kan innebära att äldreomsorgen måste vara beredd att hantera nya sociala behov som äldre idag inte ansöker hjälp för.

Enligt Socialtjänstlagen har äldre rätt till hjälp, vård och omsorg samt stödinsatser. För att få denna hjälp krävs ett biståndsbeslut. *“Socialnämnden ska verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo självständigt under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra”* (Socialtjänstlagen 5:4).

År 2013 utgjorde äldre 65+, 19.4 procent av hela Sveriges befolkning och antalet äldre antas även öka i framtiden. Enligt en prognos av Statistiska Centralbyrån år 2013 kommer antalet äldre fortsätta öka ända fram till år 2060 (SCB 2013). Förbättrad sjukvård och ett bättre omhändertagande ses som de främsta orsakerna till att gruppen äldre idag lever länge (Tornstam & Bagger-Sjöbäck 2006). Antalet friska fyrmtialister kommer succesivt att öka och de kommer med all sannolikhet att vara mer beslutsamma, mer aktiva inom samhällslivet och våga ifrågasätta mer än vad den tidigare generationen vågat. Fyrmtialisterna deltar i större utsträckning i informationssamhället och använder internet mer än tidigare generationer. Fyrmtialisternas personliga och hälsomässiga krav kommer i framtiden att bli starkare (Bagger-Sjöbäck 2006).

Vi vill undersöka vilka sociala behov fyrmtialisterna har och vilken hjälp som kan komma att efterfrågas av dem. Kan fyrmtialisternas sociala behov vara likartade framöver när fyrmtialisterna blir äldre och i behov av hjälp? Utifrån kvalitativa intervjuer med fyra fyrmtialister och en biståndshandläggare, hoppas vi kunna få ett svar på vilka nya förväntningar och krav fyrmtialisterna kan tänkas ställa på äldreomsorgen. Vi är väl medvetna om att denna studie bara kommer bidra med explorativa indikationer om vilka sociala behov och krav fyrmtialister kan tänkas ha i framtiden, men dock kan denna studie ändå bidra med viktig information för

framtidens äldreomsorg.

Behovsbegreppet kan ha många olika innebörder och kan inte enkelt definieras. Filosofen G.H. von Wrights tolkning av begreppet är att om det finns en person som har ett behov av någonting och om det är illa för personen att vara utan detta, då definieras det som ett behov. Begreppet är relativt och ändras över tid och anses därför vara socialt konstruerat (Larsson & Thorslund 2006). Detta innebär att det vi anser vara ett behov idag kanske inte var aktuellt tidigare och kanske inte blir aktuellt i framtiden heller.

Enligt Maslows teori behöver en individ få sina behov tillfredsställda enligt en viss ordning. Det är de grundläggande behoven som behöver tillfredsställas först för att en person ska överleva. Till grundläggande behov klassas sexuella behov och att få mat och skydd. Därefter kan övriga behov tillkomma som exempelvis att känna sig trygg, uppleva samhörighet med andra människor och känna uppskattning. Till sist nämns behovet av självförverkligande som först kan tillfredsställas när individens övriga behov redan är tillgodosedda (Thorslund & Larsson 2002).

Begreppet behov är centralt i Socialtjänstlagen. Utifrån denna lag beslutas det om en person har rätt till att få hjälp angående sina behov, för att på så vis uppnå en skälig levnadsnivå. I lagstiftningen och förarbeten till Socialtjänstlagen finns ingen information om vad som klassas som ett behov. Därför finns det endast begränsad vägledning gällande vilken hjälp varje kommun har skyldighet att erbjuda sina invånare. Kommunerna har ingen vägledning från nationell nivå huruvida en prioritering om beviljandet av biståndsinsatser ska utföras, om de ekonomiska resurserna inte räcker till. Larsson och Thorslund (2006) nämner som exempel på detta att det är svårt att veta hur ofta en äldre person ska få hjälp med att komma ut ur sin lägenhet, för att personen ska uppfylla kriteriet att ha en aktiv och meningsfull tillvaro. Författarna nämner vidare att det är svårt att bedöma om en insats av social karaktär, som t.ex. serviceinsatser, kan eller bör få en lägre prioritet jämfört med andra insatser.

1.1.1 Sociala behov

Inom äldreomsorgen kan det ibland vara svårt att tillfredsställa alla behov som förekommer hos de äldre (Blomqvist & Edberg 2004). Inom äldreomsorgen får de hjälp genom omsorgsinsatser och serviceinsatser för att tillgodose sina fysiska behov. Nilsson och Tillberg Mattsson (2013) har

i sin studie valt att fokusera på äldres *sociala* behov och åsyftar det sociala innehållet i äldres liv, exempelvis socialt umgänge och att ägna sig åt olika intressen. Inom hemtjänstens verksamhet är det vanligt att de sociala behoven tillgodoses genom insatsen social samvaro, promenad/utevistelse eller ledsagning (Nilsson & Tillberg Mattsson 2013).

Sociala behov handlar om umgänge, sociala relationer och att utöva aktiviteter och fritidsintressen. De sociala behoven kan vara minst lika viktiga som de fysiska behoven (Evertsson & Johansson 2004). I likhet med Maslows teori som nämndes ovan, tydliggör Agahi m.fl. (2010) att de sociala behoven är viktiga att tillfredsställa för att personen ska må bra. Sociala behov omfattar det sociala innehållet i en persons liv som är viktigt för att individen ska må bra och uppleva meningsfullhet och gemenskap.

Vi författare till denna studie kommer att inkludera användandet av sociala medier som en del av de sociala behoven på grund av att vi utifrån studien anser, att det är en viktig form av socialt umgänge för fyrtioåringarna. Sociala medier är inte något som beaktats i den litteraturgenomgång vi gjort, men vi kommer argumentera för att detta är ett socialt behov hos många av dagens fyrtioåringar.

1.2 Problemformulering

Vi är intresserade av att ta reda på vad dagens fyrtioåringar upplever för sociala behov i sin vardag och om fyrtioåringarna kommer ställa andra krav på stödet inom äldreomsorgen än vad dagens hjälpbehövande äldre ställer. Vilka sociala behov i deras vardag är viktiga för deras välbefinnande och som de är månna om att kunna bevara?

1.3 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att undersöka sociala behov i fyrtioåringarnas vardag och vilka förväntningar de kan tänkas ha angående äldreomsorgens hjälpinsatser. Utifrån intervjuvaren strävar vi att göra försiktiga antaganden om vad som kommer efterfrågas av fyrtioåringarna gällande hjälpinsatser från äldreomsorgen i framtiden.

- Vilka sociala behov har fyrtioåringarna i sin tillvaro idag?
- Vad anser fyrtioåringarna vara de mest betydelsefulla sociala behoven att bevara i

framtiden, när hjälp från äldreomsorgen kan komma att bli aktuell?

- Vilka förväntningar gällande framtida hjälpinsatser från äldreomsorgen har fyrtioalisterna?

1.4 Relevans för socialt arbete

Äldreomsorgen är en del av socialtjänstens verksamhet (Thorslund & Larsson 2002; SoL 5:4) och därför är frågan om fyrtioalisternas förväntningar på framtidens äldreomsorg viktiga och relevanta för socialt arbete. Fyrtioalisterna ses som en "baby boom" generation som växte upp efter kriget i ett samhälle i förändring och förutspås därför att bli den generation äldre som vågar ifrågasätta och ställa mer krav gällande insatser från äldreomsorgen än tidigare generationer gjort (Gilleard & Higgs 2007; Biggs, Phillipson, Leach & Money 2007). Genom att vi i denna studie undersöker vad dagens fyrtioalister har för förväntningar och sociala behov inför framtiden, hoppas vi att vårt arbete kan bidra med ny kunskap gällande framtidens äldreomsorg.

1.5 Avgränsningar

Vi är medvetna om att alla fyrtioalister idag är i pensionsåldern och har då rätt till hjälp från äldreomsorgen. Fyrtioalisterna i vår studie är födda den senare delen av fyrtioalet och har därmed rätt till hjälp, men är ännu inte i den åldern då behov av hjälp från äldreomsorgen vanligtvis förekommer. Behovet av äldreomsorgens insatser blir mer aktuellt när äldre når en högre ålder (Thorslund 2012). Fyrtioalister som är födda tidigt fyrtioal kan mycket väl vara i behov av äldreomsorgens insatser idag men vi har valt att göra en avgränsning i denna studie till att bara inkludera fyrtioalister som i dagsläget inte tar emot några omsorgsinsatser utan klarar sig självständigt i sin vardag. Detta medför också att när vi nämner "framtiden" syftar vi på fyrtioalisternas framtid då de kan bli i behov av insatser från äldreomsorgen.

1.6 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i sju olika kapitel. Inledningsvis presenteras bakgrunden, problemformulering, syfte, frågeställningar, relevans för socialt arbete och studiens avgränsningar. Begreppen behov och sociala behov redogörs för i inledningen för att läsaren så snabbt som möjligt ska förstå innebörden av dessa begrepp och på så vis öka förståelsen för

uppsatsens syfte. Därefter följer uppsatsens disposition och en kort redogörelse för övriga begrepp som berörs i studien. I andra kapitlet redogörs för tidigare forskning om; fyrtilialister och sociala behov bland äldre. I det tredje kapitlet beskrivs den teoretiska referensram som används för att tolka och förstå de genomförda intervjuerna. Det fjärde kapitlet tar upp författarnas förförståelse, vald metod och forskningsdesign. Därefter redogörs för tillvägagångssättet, sökprocessen, begränsning av urval, intervjurekrytering, intervjuförfarande, analysprocess, uppsatsens trovärdighet och generaliserbarhet. Avslutningsvis beskrivs de etiska ställningstagandena. I det femte kapitlet presenteras resultat och analys av de genomförda intervjuerna med hjälp av valda teorier och perspektiv. Resultatet och analysen är uppdelade efter temana; aktiviteter, socialt umgänge, sociala medier, förväntningar på äldreomsorgen och biståndshandläggarens perspektiv på sociala behov. Kapitlet avslutas med en helhetanalys. I det sjätte kapitlet förs en diskussion om resultat och metod och kapitlet avslutas med förslag på fortsatt forskning.

1.7 Begreppsförklaringar

1.7.1 Fyrtilialister/Morgondagens äldre/Dagens pensionärer

“Fyrtilialister” är personer som är födda mellan år 1940-1949. Denna kohort är det som vi i denna studie avser med “morgondagens äldre” om inget annat anges. Fyrtilialisterna i denna studie omfattas även av benämningen “dagens pensionärer”.

1.7.2 Tidigare äldregenerationer

Med tidigare äldregenerationer menas i denna studie personer som tillhör äldre kohorter än de som är födda under 1940-talet. Vi avser här både de som idag är 75 år och äldre, samt även tidigare generationer äldre som nu med stor sannolikhet är avlidna.

1.7.3 Äldre/Dagens äldre

Med benämningarna “äldre” och “dagens äldre” avses personer födda före år 1940. Dessa två benämningar kan i studien verka en aning diffusa. I studiens genomgång av tidigare forskning och i litteratur tydliggörs inte vilken åldersgrupp som avses när de använder benämningen äldre och dagens äldre. Dessa två benämningar kan generellt vara personer som är 65 år och äldre eller

åsyfta de allra äldsta generationerna i samhället.

1.7.4 Sociala medier

Sociala medier definieras enligt Nationalencyklopedin som; “[Ett] samlingsnamn på kommunikationskanaler som tillåter användare att kommunicera direkt med varandra genom exempelvis text, bild eller ljud. Sociala medier kan skiljas från massmedier genom att [sociala medier] bygger på ett innehåll som produceras av dem som använder dem.” (Nationalencyklopedin 2014-04-30). I vår studie är det främst Facebook, Skype, mobiltelefoni och e-post som anses vara de mest aktuella sociala medier som används.

1.7.5 Kohort

Tornstam beskriver begreppet kohort enligt följande: “Med kohort menar man en grupp individer som i något avseende befinner sig på samma punkt i en utvecklingskedja”. Personer som är födda i samma kohort uppnår vid samma tidpunkt olika åldrar, exempelvis 20 år under året 1970, 60 år under 2010 och så vidare (Tornstam 2011). Den kohort vi fokuserar på i denna studie är personer födda 1940-49 , det vill säga de som i dag är mellan 65 och 74 år.

2. Tidigare forskning

I detta kapitel redogörs för tidigare forskning i ämnet som vår studie berör. Den tidigare forskningen presenteras under följande rubriker; fyrtialisterna – morgondagens äldre, sociala behov i ålderdomen samt hur sociala behov tillgodoses inom dagens äldreomsorg. Kapitlet avslutas med en kort sammanfattning av den presenterade forskningen.

2.1 Fyrtialisterna - morgondagens äldre

I en artikel gjord utifrån en kvalitativ studie i England definieras fyrtialisterna som en ”baby boom generation” och med det menas att det föddes många barn under en och samma period (1940-talet). Dessa fyrtialister spenderade sina ungdoms- och vuxenår efter kriget då samhället genomgick en kulturell förändring. Samhället präglades numera av masskonsumtion, massmedia och masskultur (Gilleard & Higgs 2007). Fyrtialisterna växte upp under ett kulturellt skifte av samhället och konsekvensen blev att fyrtialisterna växte upp med en vision om ett bättre liv och kunde ifrågasätta tidigare värderingar och förverkliga sig själva (Biggs m.fl. 2007).

I Sverige och internationellt beskrivs generationen födda under 1940-talet som en generation som på grund av sin storlek ansågs besitta makt. I media och av författare har denna generation beskrivits som de “första ungdomarna” med deras ungdomlighet bevarad, vilket resulterar i att deras framtid som ännu äldre kommer att ändra pensionärsrollen. Fyrtialisterna förväntas leva ett annat liv som pensionär än vad som är det etablerade idag. Generationen förväntas komma ställa krav på att äldreomsorgen ska förbättras, vilket kommer att kräva mer resurser. Det finns dock en osäkerhet kring om äldreomsorgens resurser kommer kunna räcka till när de många fyrtialisterna börjar bli i behov av omsorg och om den omsorgen i sig kommer vara tillräcklig för att upprätthålla dagens standard inom äldreomsorgen. Studier har visat att personal och chefer inom äldreomsorgen förväntar sig en förändring när de jämför de som idag mottar insatser från äldreomsorgen med de framtida omsorgstagarna (fyrtialisterna). Mottagare av äldreomsorg idag beskrivs som tacksamma, anpassningsbara och självupoffrande, medan de kommande generationerna beskrivs som medvetna och krävande (Jönsson & Jönson 2014).

Tidigare generationer har generellt inte haft lika många valmöjligheter i livet på grund av det strikta samhället och de givna rollerna som klasstillhörigheten gav. Därför har de tidigare

generationerna fått göra det bästa av sin situation och känner därför en tacksamhet över den hjälp de får som gamla. Fyrtioåringarna kommer troligtvis att skilja sig från de tidigare generationerna, då fyrtioåringarna kommer ha en inställning att de själva kan agera och ställa krav för att skapa sig ett bättre liv på äldre dagar (Thorslund & Larsson 2002). Thorslund och Larsson (2002) menar att en acceptabel levnadsstandard ses som självklar och morgondagens äldre; fyrtioåringarna, kommer därför inte att nöja sig med detta utan kommer att kräva en bättre levnadsstandard.

År 2005 bevarade dåtidens pensionärer sin livsstil efter att de gått i pension i högre utsträckning än tidigare äldre gjorde. De konsumerar varor, tjänster, resor och utför aktiviteter. De har bättre ekonomiska resurser och deras identitet skapas i större utsträckning av vilken livsstil de lever utifrån än vilken klasstillhörighet de har, som var vanligare att man utgick ifrån förr. Dessa pensionärer har socialiserats in i en kultur där de uppmuntras till att förverkliga sig själva, vilket de håller fast vid efter pensioneringen (Gilleard m.fl. 2005).

2.2 Sociala behov i ålderdomen

De sociala behoven definieras enligt Evertsson och Johansson (2004) som egen valda aktiviteter. Evertsson och Johansson menar att biologisk ålder idag ligger till grund för tolkningen av äldres behov. Om den tolkningen är den enda som ligger till grund för definitionen av behov, kan det resultera i att andra sociala dimensioner av åldrandet hamnar i skymundan. Att ha ett hem, kunna aktivera sig med sina intressen och bibehålla umgänge och relationer kan vara minst lika viktiga behov som kroppsliga behov för de äldre (Evertsson & Johansson 2004).

Som äldre är det enligt Agahi m.fl. (2010) viktigt att ha ett socialt nätverk och att vara delaktig i olika aktiviteter och sociala sammanhang för att må bra. Många äldre vill fortsätta vara aktiva och ha ett socialt umgänge även vid nedsatt hälsa. Majoriteten av de äldre fortsätter att delta i olika aktiviteter och bibehålla sina vanor trots sjukdomar och olika funktionsnedsättningar. Det aktiva livet vill man på ett eller annat sätt fortsätta med. Det är 40 procent av pensionärerna i studien (Agahi m.fl. 2010) som varje vecka träffar vänner och en tredjedel som umgås regelbundet med sina grannar. I takt med stigande ålder är det vanligt att det sociala umgänget

med vänner och grannar avtar, men kontakten med nära anhöriga brukar kvarstå. I åldersgruppen som år 2010 var 70 år och äldre var det endast nio procent som inte hade någon regelbunden kontakt med någon nära anhörig eller vän. Det är också många äldre som ägnar sig åt föreningsliv och av de äldre som endast har en sporadisk kontakt med andra bekanta, är det var fjärde som är aktiv i föreningar. Detta kan vara ett sätt för dem att få uppleva gemenskap med andra. Det är fem procent av de äldre som varken har något socialt umgänge eller deltar i någon aktivitet, alltså endast en liten andel av de äldre. Agahi m.fl. (2010) poängterar dock att det är ett stort problem för den individ som drabbas, att sakna socialt umgänge och socialt stöd. Personer som får stöd genom sina sociala relationer upplever trygghet och får bättre självkänsla. Genom att umgänget bidrar med hjälp och stöd, gör det att personen bättre kan klara sin vardag och situationer som innefattar stress. Det sociala umgänget medför att individen har möjlighet att må bättre psykiskt. Träffpunkter för äldre lyfts fram i artikeln av Agahi m.fl. 2010 som en typ av stöd som samhället behöver erbjuda för att öka möjligheterna till aktiviteter och gemenskap. Träffpunkter med stöd av personal skulle innebära en träffpunkt där även de med sviktande hälsa skulle kunna delta. Där skulle nya kontakter kunna skapas. Genom att få hjälp med ledsagning till och från träffpunkten skulle fler ha möjlighet att delta. Kommuner behöver enligt författarna ta ett större ansvar för att bli samordnare för sådana här träffpunkter och kunna erbjuda särskilda lösningar till dem som behöver stöd under aktiviteterna för att kunna delta (Agahi m.fl. 2010).

Clarke och Warrens kvalitativa studie (2007) om pensionärers attityder till åldrandet i England, visade att planering för sitt åldrande i framtiden sågs som ett nödvändigt ont, men en pensionär sade; *“Det är inte lätt att planera för framtiden [...] man vet aldrig vad som kan hända”* (s.457). Resultatet angående äldres attityder till sitt eget åldrande varierade, dock visade det sig generellt att man som äldre ville vara självständig så länge det var möjligt och inte bli ensam och isolerad (Clarke & Warren 2007).

Haglund nämner i sin artikel om hälsosamt åldrande (2010) att forskningen pekar på fyra områden som främst är viktiga för äldre att få hjälp och stöd med för att kunna må bra; relationer, meningsfullhet, fysisk aktivitet och bra matvanor. 1) Relationer med familj och vänner och att de äldre har ett socialt stöd var en viktig faktor för ett gott åldrande. Sociala nätverk och social gemenskap bidrar till att personen känner meningsfullhet i sin vardag. Genom att skapa platser

där äldre kan mötas och umgås skapar det möjligheter för dem att uppleva social gemenskap med andra. 2) En känsla av meningsfullhet i sin tillvaro och delaktighet i samhället eller i en mindre grupp var en viktig komponent. Det kan innebära att personen får bevara ett intresse denne haft sedan tidigare, besöka en vän eller utöva vardagliga sysslor som att laga mat. Vad som är meningsfullt i en människas liv är individuellt. 3) Fysisk aktivitet var också viktigt för att bibehålla en god hälsa. 4) Att ha bra matvanor och en trevlig stund i samband med måltiden var viktigt för att må bra. Genom att beakta dessa aspekter skapas en möjlighet till livskvalitet hos de äldre (Haglund 2010 s.141). Dessa fyra komponenter kan, som vi författare tolkar det, ingå i sociala behov.

Agahi skriver i sin artikel (2010) att sedan 1950-talet och framåt, har forskning visat att fritidsaktiviteter medför att personen upplever välbefinnande och god hälsa. Det är många olika fritidsaktiviteter som utövades av äldre personer och de vanligaste var promenader och att umgås med vänner. Det finns mycket som tyder på att kommande generationer äldre kommer att vara aktiva i ännu större utsträckning och kommer att ställa krav på sin tillvaro. Livet som pensionär kan innebära en livsfas där personen kan vara mycket aktiv, men längre fram i ålderdomen kan försämrad hälsa och krämpor uppstå. Då andelen äldre i befolkningen ökar, blir det ökade kostnader för samhället när de äldre behöver stöd och hjälp. Därför uppmärksammas att ett hälsosamt åldrande bör främjas, både för individens skull och för att spara på samhällets ekonomiska resurser. Agahi (2010) uppmärksammar att studier även har visat att hobbyaktiviteter, kulturella aktiviteter och liknande har en positiv inverkan på hälsan.

2.3 Hur sociala behov tillgodoses inom dagens äldreomsorg

Som ovan har konstaterats har äldre rätt till hjälp, vård och omsorg samt stödinsatser enligt Socialtjänstlagen och för detta krävs ett biståndsbeslut. Andersson som skrivit en avhandling om "Omsorg under förhandling" (2007) menar att utrymmet för de äldre att själva definiera sina egna behov har minskat över tid. I Anderssons avhandling benämns begreppet *behov* som mångtydigt och i kvalitativt gjorda intervjuer förekom hemtjänstens tolkning av *behov* främst styrda av lagtolkning och kommunens ekonomi, men även av de äldres egna upplevda behov.

Nilsson och Tillberg Mattssons studie (2013) har som övergripande syfte att studera hur begreppet skälig levnadsnivå tolkas och hur sociala behov hanteras inom kommunens hemtjänst i

Gävleborgs län. Nio av länets tio kommuner ville delta i studien. I studien tog författarna del av 43 utredningar och genomförandeplaner från individer som alla var 65 år eller äldre och som var beviljade hjälp med personlig omvårdnad. Av dessa valdes 2 ärenden ut från varje kommun och författarna genomförde intervjuer med berörd biståndshandläggare och kontaktperson inom hemtjänsten för dessa brukare. Det blev totalt tio stycken biståndshandläggare och elva personer inom hemtjänsten som intervjuades. Även informationsmaterial och riktlinjer om vilka insatser som erbjuds i de olika kommunernas lästes igenom. Studien visar att det finns en variation kommunerna emellan gällande vilken information de äldre får om sociala insatser via informationsmaterial. I fem av kommunerna har de sociala behoven och insatser för att tillgodose dessa en tydlig roll i informationsmaterialet, i två av kommunerna nämns de endast i samband med insatsen utevistelse/promenad. I de resterande två kommunerna nämns inte sociala behov och det står ingenting om insatserna social samvaro samt utevistelse/promenad. Det är 43 procent av personerna i denna studie som är beviljade en social insats. Vanligt förekommande är insatserna promenad, social samvaro och tillsynsbesök, det vill säga ett besök av hemtjänstpersonal när som helst på dygnet. Den vanligaste frekvensen för dessa insatser är en gång per vecka och det sociala umgänget sker tillsammans med en hemtjänstpersonal. I de studerade kommunerna förekommer inte någon beviljad insats som tydligt syftar till att upprätthålla ett specifikt fritidsintresse. Studien visar även att det är ovanligt att personerna helt självmant ansöker om insatser för att tillgodose sociala behov. Det sker dock i de fall biståndshandläggarna ser ett behov och föreslår och/eller motiverar den äldre till att själv ansöka om sådana insatser. Författarna diskuterar om det för de äldre är svårare att uttrycka sina sociala behov än det är att be om hjälp för serviceinsatser, eftersom där finns en fastställd norm för vad de har rätt till.

2.4 Kort sammanfattning av tidigare forskning

Den tidigare forskningen visar på en mångtydlig och i viss mån diffus definition av sociala behov. Den beskrivning som görs av sociala behov är att det innehåller socialt umgänge och aktiviteter och att det får individen att må bra och känna välbefinnande. Kommuners möjlighet att tillfredsställa dessa sociala behov är inte tillräcklig och Nilsson och Tillberg Mattsson (2013) ifrågasätter till och med om kommunerna ger ut tillräckligt med information om de insatser som äldre faktiskt har möjlighet att ansöka om. Något som den tidigare forskningen är enig om är att

fyrtioåringarna kommer att vara mer krävande och ifrågasätta tidigare värderingar för att verkligen få sina sociala behov tillgodosedda. Hur äldreomsorgen ska hantera denna förändring berörs inte i den tidigare forskningen.

3. Teoretisk referensram

I detta kapitel presenteras de teorier som vi använder oss av för att tolka och analysera intervjuerna i vår studie. Det är kohortprincipen, livsloppsperspektivet och Antonovskys salutogena perspektiv, KASAM som utgör vår teoretiska referensram. Dessa teorier ligger till grund för hur vi tolkat våra intervjuer.

3.1 Kohortprincipen

Enligt kohortprincipen åldras personer i olika kohorter på olika sätt beroende på de förändringar som sker i samhället. De åldras på olika sätt för att de vid samma kronologiska ålder erfar olika historiska händelser och förändringar i samhället som formar personerna (Öberg 2002 s. 59). Utifrån denna princip kan man förstå att exempelvis en sämre hälsa hos de allra äldsta i samhället inte enbart beror på åldern, utan även under vilka levnadsförhållanden dessa individer är uppväxta i. Hur personen har levt och vilken tillgång till hjälp som funnits för personen kan inverka på personens hälsotillstånd på äldre dagar. En äldre generation kan utifrån kohortprincipen ha vissa gemensamma erfarenheter och bakgrund. På så sätt kan ett nytt hjälpbehov aktualiseras för en framtida generation äldre som har andra erfarenheter än de tidigare generationerna. Thorslund och Larsson (2002) nämner som exempel på detta att äldre personer i framtiden troligtvis inte kommer ha problem med tandlöshet i lika stor utsträckning som dagens äldre, men tänderna kommer att ha många lagningar. Det kommer att innebära ett annat behov av tandvård och tandvårdsförsäkring. Thorslund och Larssons exempel kan beskrivas som en kohorteffekt, det vill säga det är ett resultat som förklarar skillnaden mellan olika kohorters åldrande när det gäller tandhälsa. Genom att systematiskt undersöka skillnader mellan äldre generationer över tid skapas möjlighet för att kunna göra en preliminär uppskattning om hur äldres behov kommer att förändras framöver. Det finns inga data om framtiden, utan det är data från samtiden, och vanligtvis även förgången tid, som används. Det gäller sedan att komma underfund med vad som är åldersrelaterade effekter och vad som är kohorteffekter eller om skillnaden beror på något annat (Thorslund & Larsson 2002).

För att vi i denna studie ska kunna göra uttalanden om morgondagens äldres förväntningar på äldreomsorgen, har kohortprincipen valts som ett teoretiskt perspektiv. Thorslund och Larsson tydliggör att det ännu kan vara för tidigt att dra korrekta slutsatser om kohortskillnader gällande

morgondagens äldre baserade på undersökningar som har studerat äldregenerationer över tid. Ändå poängteras att en diskussion kan föras baserade på enstaka undersökningar (Thorslund & Larsson). De särdrag som finns hos en generation under uppväxten och tidig vuxenålder, för de i viss mån med sig till ålderdomen. Utifrån kohortprincipen och antaganden om en kohorteffekt görs prognoser om framtidens äldre. Enligt en sådan princip kan exempelvis prognoser göras gällande 80-åringar år 2035 utifrån personer som är 60 år idag (Slagsvold m.fl. 2005).

3.2 Livsloppsperspektiv

Livsloppsperspektivet har definierats på flera olika sätt och Tornstam (2011 s.194) sammanfattar dessa i fyra grundtankar om perspektivets innebörd.

- Förhållanden i ålderdomen kan förstås genom att se till händelser och förhållanden som personen upplevt när denne var yngre. Teorier om barns utveckling kan därför kopplas samman med teorier om förhållandena i ålderdomen
- Genom att se tillbaka till händelser i livet resulterar det i en ökad förståelse för vissa situationer i ålderdomen. Exempel på sådana händelser är att gå i pension eller att ens partner dör. Ibland studeras också om sådana händelser skett i rätt tidpunkt eller inte, samt övergångarna mellan olika faser i livet.
- Genom att se till hela livet som en utvecklingsprocess ökar förståelsen om förhållandena i ålderdomen, som är det sista utvecklingsstadiet.
- För att få ökad förståelse om förhållanden i ålderdomen ska livet ses som en helhet. På olika sätt är ålderdomen en del av livsloppet som en integrerande del med tidigare faser och livsformer i livet.

Öberg (2002) menar att livsloppsperspektivet används för att synliggöra de normer och antaganden vi har om åldrandet. Om livsloppsperspektivet skulle uppmärksammas på beslut rörande äldres behov, skulle man bättre kunna förstå äldres behov utifrån deras tidigare erfarenheter i livet. World Health Organisation menar också att livsloppsperspektivet är centralt

för att skapa ett aktivt åldrande då individen får åldras i linje med sina tidigare erfarenheter, exempelvis med en fritidsaktivitet (SENIOR 2005, 2002). Enligt oss författare är livet en helhet och att åldras är på samma sätt som att växa upp; alla växer upp med olika intressen, förutsättningar och möjligheter, dessa olikheter gäller även för åldrande personer. Att då se individen genom ett livsloppsperspektiv innebär att se individen som en människa med olika intressen och behov.

Livsloppsperspektivet ingår i vår studie på grund av att vi anser att hela livet ska tas i beaktande när man bemöter äldre och deras behov. Ett livsloppsperspektiv kan bidra till att människor ser till helheten av de äldres liv och inte ser åldrandet som en standardiserad norm utan som en förändrande och utvecklande del av livet. Livsloppsperspektivet kan även stödja argument att de äldres behov bör definieras utifrån dem själva.

3.3 KASAM

Aaron Antonovsky har en teori om att det för människor är viktigt att uppleva en känsla av sammanhang (KASAM) för att må bra (Antonovsky 2005; se även Tornstam 2011) Somliga människor klarar av påfrestningar bättre än andra och Antonovsky menar att det beror på människors olika moståndskraft (copingförmåga). Istället för att utgå ifrån ett patogent perspektiv utgår Antonovsky ifrån det motsatta perspektivet, det salutogena; friska perspektivet. Hur kan det vara så att vissa människor håller sig friska trots svåra påfrestningar (Antonovsky 2005)?

Det finns tre centrala komponenter inom KASAM som tillsammans ska verka för en känsla av sammanhang. Den första komponenten *Begriplighet* handlar om att vardagen ska upplevas som begriplig, förutsägbar och sammanhängande. Om ett problem skulle uppstå ska det kunna begripas och förstås *varför* detta problem uppstått. Den andra komponenten *Hanterbarhet* syftar på hur väl medveten individen är om hur problemet kan lösas, vilka resurser som finns och hur man kan påverka. Den tredje och sista komponenten benämns *Meningsfullhet*. Här kommer vikten av att kunna påverka och vara delaktig in. Att vara delaktig och göra någonting som individen själv tycker om och som är viktigt för dennes liv, kan exempelvis vara aktiviteter eller annat som ger en meningsfullhet i vardagen. Många av de undersökningar Antonovsky gjorde

visade att meningsfullhet bidrog till motivation att lösa andra problem (Antonovsky 2005:44ff).

Antonovsky förklarade sambandet mellan dessa tre komponenter i två enkla ekvationer (B=Begriplighet, H=Hanterbarhet och M=Meningsfullhet);

1). Hög B + låg H + hög M → hög B + hög H + hög M

2). Hög B + låg H + låg M → låg B + låg H + låg M

Den första ekvationen 1) visar att även om låg hanterbarhet förekommer, alltså att man inte vet hur ett problem kan hanteras, väger hög begriplighet och hög meningsfullhet tyngre. Förstår individen vardagen och även förstår varför detta problem uppstått (begriplighet) samt att individen vet vad som är meningsfullt för denne, leder det till motivation och engagemang att ta reda på en lösning på problemet (hanterbarhet). Hög begriplighet och meningsfullhet bidrar tillsammans till hög hanterbarhet. Den andra ekvationen 2) visar; att om hög begriplighet och förståelse av varför detta problem tillkommit finns, men vetskapen om hur problemet ska hanteras brister och individen inte finner någon motivation eller mening i att lösa problemet, kommer det förmodligen resultera i låg begriplighet, på grund av att det inte finns något engagemang eller motivation för att lösa problemet. Istället blir individens uppfattning av sin tillvaro obegriplig och resultatet blir då låg begriplighet, låg hanterbarhet och låg meningsfullhet (Antonovsky 2005:48f).

Begriplighet visar sig vara en relativt avgörande faktor för stark känsla av sammanhang. Utifrån Antonovskys studier och observationer tolkade han att individer vars KASAM var låg hade erfarenheter som var negativa och som individen själv antogs fortsätta i framtiden. Individer som hade stark begriplighet och även stark KASAM, förstod att livets händelser är utmaningar som man kan möta och hantera (Antonovsky, 2005 s. 45). Antonovsky menar att hanterbarheten hos människor är nyckeln till ett starkt KASAM:

“Det räcker inte med att laga broläggningen över livsfloden så folk inte ramlar i. Man måste därutöver lära dem att simma, hantera sina liv i med- och motgång, göra det bästa av tillvaron” (Antonovsky 2005:9).

Antonovsky (2005) kopplar KASAM till livsloppsperspektivet och ställer frågan hur delaktig individen varit för att skapa sina livserfarenheter. Skulle alla beslut bestämmas åt människan skulle individen reduceras från ett subjekt till ett objekt. Att inte ha något att säga till om resulterar då i en värld utan mening, alltså låg KASAM.

Genom KASAM försöker man lyfta fram det positiva och vad det är som gör att människor mår bra. Vi vill genom KASAM försöka se vad som gör att fyrtioalisterna mår bra. KASAM fokuserar dock på nuvarande känsla av sammanhang och kan tyvärr inte hjälpa oss att argumentera för hur det kommer att se ut i framtiden för fyrtioalisterna, på grund av att deras KASAM kan komma att förändras över tid. Dock anser vi att KASAM är en relevant teori att använda i studien då den kan argumentera för vikten av att fortsätta utföra det som är meningsfullt; vad som ger fyrtioalisterna en känsla av sammanhang.

4. Metod

De sammanställningar som görs i denna studie baseras på hur fyrtialisterna upplever sin situation idag och hur deras förväntningar på framtiden ser ut i dagsläget. Vi kan inte med stor säkerhet uttala oss om framtiden, men en diskussion kan föras om möjliga förändringar i framtidens möten mellan äldreomsorgen och fyrtialisterna. Liksom Slagsvold m.fl. (2005), resonerar även vi, att baserat på det insamlade materialet kan vi göra något mer kvalificerade antaganden än vad som annars kan förekomma i olika diskussioner. Genom att undersöka vilka sociala behov fyrtialisterna har idag strävar vi efter att kunna göra antaganden om vilka sociala behov de kan tänkas ha i framtiden.

I gerontologisk forskning är det vanligt att använda sig av tvärsnittsstudier för att jämföra olika åldersgrupper. Det är av intresse att få reda på vad som skiljer olika kohorter åt. Exempelvis skulle en forskare kunna undersöka hur 20-åringarnas levnadsförhållanden var på 1970 talet och hur 20-åringar levde år 2010 och föröka visa på de kohortskillnader som finns (Tornstam 2011). Genom att göra tvärsnittsstudier är det svårt att förvissa sig om skillnader mellan generationer påverkas av kohorteffekter eller om det beror på ålderseffekter. För att säkrare kunna bedöma detta ska grupperna observeras under en tidsperiod för att på så sätt uppmärksamma vad som är stabilt och vad som är föränderligt (Slagsvold m.fl. 2005). En studie som skulle innebära att observera och följa fyrtialisterna över tid, skulle ge oss mer information och en något säkrare förvisning om hur framtiden kommer arta sig för dem. Dock är en sådan studie inte möjlig inom ramen för ett examensarbete. Av tidsmässiga skäl har det inte varit möjligt att både intervjua fyra stycken fyrtialister och personer från en annan åldersgrupp. Vi valde därför att fokusera på att intervjua fyrtialister för att uppmärksamma sociala behov inom denna generation. Vi har sedan kunnat utgå från tidigare studier och information som gavs ifrån biståndshandläggarens intervju för att kunna göra vissa jämförelser med andra åldersgrupper.

4.1 Förförståelse

Vi hade en förförståelse som innefattade en bild av fyrtialisterna som aktiva, sociala och att de kan komma att ställa krav på att få bevara den livsstil som de har idag även i framtiden. På grund av denna förförståelse utgick valet av teorierna från de förväntningar vi hade på intervjuvaren; att gemenskap skulle vara en viktig del av livet för fyrtialisterna (KASAM) och att fyrtialisterna

vill bevara sina aktiviteter som de haft tidigare under livet (livsloppsperspektivet). I efterhand ser vi författare att vi till stor del fick våra utgångspunkter om fyrttotalisternas behov av gemenskap och bevarandet av aktiviteter bekräftade.

Larsson (2005) nämner att val av analysmetod ska väljas innan intervjun. Eftersom vi inte hade valt analysmetod innan intervjun bidrog det till att vi inte hade helt klart för oss hur vi på bästa sätt kunde analysera vårt resultat. Flera av våra intervjusvar i de olika temana i vår intervjuguide (se bilaga 1) överlappade varandra. Under resultat- och analysprocessen fick vi ändra våra teman ett flertal gånger innan vi ansåg att vi fick ett tydligt och strukturerat resultat. Genom att tematisera intervjusvaren utifrån vad fyrttotalisterna och biståndshandläggaren berättade, skapade vi till slut det olika temana. Temana i resultat- och analysavsnittet blev efter våra bearbetningar följande; aktiviteter, socialt umgänge, sociala medier, förväntningar på äldreomsorgen och biståndshandläggarens perspektiv på sociala behov.

4.2 Forskningsdesign

Vi har valt att ha en kvalitativ ansats och att genomföra kvalitativa intervjuer i vår studie. Vi är intresserade av att undersöka fyrttotalisters sociala behov som exempelvis socialt umgänge och fritidsaktiviteter (Agahi m.fl. 2010). Ett annat val av metod skulle ha kunnat vara att genomföra en kvantitativ undersökning med en positivistisk utgångspunkt (Larsson 2005). Ett exempel på en kvantitativ studie är att göra en enkätundersökning. Genom att använda förutbestämda frågor med fasta svarsalternativ undersöka ett visst fenomen (Elofsson 2005). Att på förhand kunna ange olika svarsalternativ ser vi som en stor svårighet eftersom de kommande svaren kan vara svåra att förutse, på grund av individuella intressen och livsstil. Även en enkätundersökning kan ge stor variation i svaren, men vi vill ändå ta möjligheten att kunna registrera respondentens individuella svar och ser därför en enkätundersökning som en metod med för stora begränsningar. En styrka med kvalitativa studier är att dessa ger möjlighet att ge intervjupersonernas egna definitioner av ett fenomen. Vi har även möjlighet att ställa uppföljningsfrågor gällande de svar vi får. Genom en samtalsintervju skapar vi möjlighet att synliggöra svar som vi inte tidigare kunde förutse och därför valdes en kvalitativ och inte en kvantitativ ansats för denna studie (Esaiasson 2012). Det finns stora skillnader inom gruppen äldre, men det är ofta en generaliserad bild som synliggörs inom forskningen. Variationer som finns bland de äldre beaktas sällan (Slagsvold m.fl. 2005). Vi

anser att kvalitativa intervjuer är den metod som bäst svarar mot vår studies syfte och vi vill få möjlighet att synliggöra olikheter hos den studerade åldersgruppen och inte bara en generaliserad bild.

Denna uppsats är en explorativ studie där vi författare försöker utforska och finna eventuella nya mönster om det studerade ämnet. Explorativa studier avser fenomen som än idag inte är fullt definierade. Vad som är karaktäristiskt för en explorativ studie är att den försöker bidra med intressanta hypoteser och antaganden (Sverke 2004; Trygged 2005). Studien har även en induktiv ansats som är vanligt förekommande i kvalitativa studier. Genom att vi hade en induktiv ansats växte våra teman fram utifrån intervjuerna (empirin) som sedan användes i resultat- och analysdelen (Backman 2008; Larsson 2005). Vi har inte tagit fram några egna begrepp och teorier av empirin utan använt oss av redan befintliga teorier och begrepp som en mer övergripande hjälp till att argumentera och förstå det studerade fenomenet.

4.3 Tillvägagångssätt

4.3.1 Sökprocess

I vår sökprocess har vi haft aktuell forskning från 2002 och framåt som ett sökkriterium. Vi valde att genomföra separata litteratursökningar för att senare tillsammans sammanställa resultatet. Nedan skiljer vi dock inte på vem som har gjort vad utan skriver för enkelhetens skull "vi" eftersom detta är ett gemensamt arbete.

Vi inledde vår sökprocess genom att söka efter artiklar som har publicerats i Socialvetenskaplig tidskrift. Vi sökte via Socialvetenskaplig tidskrifts hemsida (svt.forsa.nu). Sökorden *sociala behov* användes och sökningen gav nio träffar varav en bedömdes som relevant. Vi gjorde även en trunkerad sökning *äldre*sociala** på databasen Swepub vilket gav 219 träffar och efter att ha valt alternativet refreegranskade artiklar valde vi ut två stycken relevanta artiklar, då de artiklarna hade samma ämne som vår studie; fyrtiotalister.

På www.socialmedicinstidskrift.se användes sökorden *sociala behov* vilket gav 178 träffar. Efter att ha studerat början på listan upptäckte vi att flertalet artiklar var publicerade i samma utgåva med titeln *Hälsosamt åldrande - en mänsklig rättighet*. Vi fann utgåvan relevant då vi

ansåg att den kunde bidra med kunskap om vad som specifikt var hälsosamt åldrande och om det hade något att göra med äldres aktiviteter. Vi valde därför att studera denna utgåva mer ingående och där hittades tre artiklar som sedan användes i vår studie. I en av dessa tre artiklar fann vi en engelsk artikel av Gilleard i referenslistan. Vi sökte på författarens namn (Gilleard) och artikelns titel via Google Scholar och fann på så vis den eftersökta artikeln som senare användes i vår studie.

Via www.socialvetenskap.se fanns en länk vidare till www.fouvalfard.se där vi genom att välja rubrikerna "publicerat" och därefter området äldre, fann vi en aktuell rapport från 2013. Efter noggrant sökande med olika ordval och tekniker började samma artiklar att synas om och om igen. Detta såg vi som något positivt då vi fått ett till synes relativt uttömmande resultat av artikelsökningarna.

Sökandet i Academic search elite med sökorden *older people*, *ageing* och *society*, med avgränsningen; peer-reviewed, publicerat år 2004 och framåt resulterade i en användbar internationell artikel. Vi sökte i International Journal of Ageing and Later life (IJAL) där fann vi tre internationella artiklar.

Av de vetenskapliga skrifter som vi fann genom vår litteratursökning prioriterade vi att läsa de vetenskapliga artiklarna. Totalt sett har vi med hjälp av ovan nämnda databaser funnit och använt oss av en FoU rapport, en avhandling och tio vetenskapliga artiklar. Ytterligare litteratur som använts har vi funnit via bibliotek med hjälp av sökorden *äldres behov*. Vi har även valt ut böcker i samråd med vår handledare. Övrig litteratur är forskningsmetodologisk litteratur som vi använt tidigare i utbildningen.

4.3.2 Urval

För att få fram data till vår studie intervjuade vi två typer av respondenter, personer födda på 1940-talet och en biståndshandläggare inom äldreomsorgen, eftersom de genom sina perspektiv och handlingar är väsentliga för det undersökta fenomenet (jfr Lilja 2005). Vi har intervjuat fyra stycken personer som är födda under åren 1947-1948 och idag är mellan 66 och 68 år. I dagsläget tar dessa personer inte emot några omsorgsinsatser, utan klarar sig självständigt i sin vardag. Vårt

enda krav på urvalet av respondenter var att de skulle vara födda på 1940 talet. Denna kohort växte upp under en tid då det skedde en kulturell förändring i samhället och i tidigare forskning uppges att fyrtiotalister är mer ifrågasättande av traditionella värderingar och mer målmedvetna och ställer krav avseende sina rättigheter (Biggs m.fl. 2007; Jönsson & Jönson 2014).

I en kvalitativ intervju behöver inte de personer som väljs ut vara representativa och därmed generaliserbara till en större grupp människor, utan det finns ett intresse i att beskriva kvaliteter. Intervjupersonerna är därför inte slumpmässigt utan strategiskt utvalda och görs på ett sådant sätt att de personer som väljs ut förväntas kunna ge information om det fenomen som ska undersökas. Den information som ges kan genom den förståelse det skapar, vara av betydelse i andra sammanhang eller rörande andra personer (Tornstam 2011).

I en intervju till en forskningsstudie bör man undvika att intervjua personer som man känner. När intervjuare och respondent känner varandra kan det vara svårt att uppbringa ett vetenskapligt förhållningssätt. Det finns en risk att svaren inte blir lika detaljrika, eftersom personerna utelämnar vissa detaljer som ses som självklara att de båda känner till. Intervjupersonen kan också uppleva det som lättare och mindre känsligt att berätta för en utomstående om privata saker istället för en person som man ska fortsätta hålla kontakten med (Esaiasson m.fl. 2012). Vi använde oss av snöbollsurval till vår studie då vi bara känner fyrtiotalister som står oss nära och ville inte använda dem som respondenter. Genom snöbollsurvalet tog vi kontakt med en bekant och bad henne att fråga sina vänner och bekanta om de skulle vara intresserade av att delta i studien och en person frågade sedan sin partner om denne också ville vara med. Det är just detta som förknippas med snöbollsurval (Larsson 2005). På det här sättet fick vi kontakt med fyra fyrtiotalister som vi aldrig träffat förut och ser därför inte någon problematik ur forskningssynpunkt att intervjua dessa.

Dessa fyrtiotalister behöver alltså inte vara representativa för hela populationen. Vi vill i denna studie i stället undersöka på djupet enskilda individers upplevelse av vad som ingår i deras sociala behov och låta de berätta om sitt sociala innehåll i sin vardag. På samma sätt vill vi sedan höra biståndshandläggarens enskilda tolkning på de svar vi fått från fyrtiotalisterna. Vi vill på detta sätt få biståndshandläggarens perspektiv som vi kan förhålla oss till i vår analys och syftet är inte att statistiskt generalisera biståndshandläggarens svar till alla biståndshandläggare.

Vi väljer här att beskriva de fyra fyrtiotalister som deltar i vår studie, för att uppmärksamma den kontext som urvalsgruppen befinner sig i. Personerna är födda mellan år 1947-1948. Det är två kvinnor och två män, varav en av männen och en av kvinnorna är ett par och lever tillsammans, men vi har valt att intervjua dem separat. Alla respondenter är gifta och bor centralt i en medelstor stad i Mellansverige. Två av personerna bor i radhus, en i villa och en person bor i en hyresrättslägenhet. En av personerna förvärvsarbetar ännu och tre har gått i pension.

Biståndshandläggaren är verksam i samma kommun där de intervjuade fyrtiotalisterna bor, vilket gör att hennes intervju svar i större utsträckning kan ge en bild av vilka möjligheter till hjälp som kan bli aktuella för dessa i framtiden. Även här vill vi dock återigen påpeka att det endast rör sig om svar från den enskilde biståndshandläggaren om hur det kan komma att bli i framtiden, baserat på den hjälp som finns till förfogande idag. Vi anser att biståndshandläggaren kan ge oss ytterligare ett perspektiv utöver vad litteraturen gett oss angående hur sociala behov kan tillgodoses inom morgondagens äldreomsorg.

4.3.3 Intervjurekrytering

Vi gav vår kontaktperson ett informationsbrev (se bilaga 2) som beskrev alla etiska aspekter gällande studien och vad själva intervjun gick ut på. Vidare stod det förklarat i brevet att intervjun skulle spelas in. Ett brev om medgivande till att delta i intervjun (se bilaga 3) bifogades också, som respondenten skrev på vid intervjutillfället. På informationsbrevet stod det att om personen var intresserad av att delta i intervjun skulle han eller hon själv ta kontakt med oss författare med hjälp av kontaktuppgifterna som vi uppgav i brevet.

För att få kontakt med en biståndshandläggare att intervjua till denna studie valde vi att kontakta en biståndshandläggare som varit oss behjälplig med information till en tidigare examinationsuppgift under utbildningen. Vi skickade e-post till henne och beskrev studiens syfte och upplägg och övergripande vilket ämne vi ville intervjua henne om. Vi bifogade ett likadant informationsbrev (se bilaga 2) till henne, för att hon skulle få information om de etiska aspekterna vi tagit hänsyn till. Genom kontakt via e-post meddelade hon sedan att hon ville delta i studien, samt när det skulle passa för henne att genomföra intervjun.

4.3.4 Intervjuförfarande

För att samla in material till vår studie gjordes halvstrukturerade intervjuer med fyra personer som är födda på 1940-talet, samt en likvärdig intervju med en kommunalt verksam biståndshandläggare (se bilaga 4). Halvstrukturerade intervjuer innebär att intervjuerna utgår ifrån olika teman och/eller frågor som ska besvaras, men ordningsföljden av frågorna är flexibel och behöver inte tas upp i ordning. Detta öppnar upp för respondenten att mer öppet och utförligt tala om de ämnen som berörs i intervjun (Denscombe 2009). Till intervjun med fyrtiotalisterna använde vi oss av en intervjuguide som innehöll fem teman (jfr kapitel 4.1), med tillhörande två till fyra frågor till respektive tema och i intervjuguiden med biståndshandläggaren ställdes åtta frågor samt några följdfrågor. Intervjufrågorna till biståndshandläggaren baserades på intervjusvaren från intervjuerna med fyrtiotalisterna.

I våra intervjuer med fyrtiotalisterna förekom även öppna frågor. Vi tänkte att en öppen fråga skulle bidra till ett friare svar och respondenten kunde ge oss nya infallsvinklar som vi i nästa steg kunde ställa frågor om. Uppföljningsfrågor skulle då bli användbara genom att be dem specificera eller exemplifiera det de berättat. På så vis kunde vi få mer innehållsrika svar (jfr Esaiasson m.fl. 2012).

En respondent meddelade via e-post sitt intresse till att delta i studien. Genom fortsatt kontakt via e-post kom vi överens om datum, tid och plats för intervjun. De tre resterande personerna vi intervjuade; paret och den fjärde respondenten, meddelade sitt intresse till kontaktpersonen och önskade att vi författare själva skulle föreslå datum och tid för intervjun. Vi ringde själva till paret och kom överens om ett intervjutillfälle och inför den fjärde intervjun föreslog vi ett datum till kontaktpersonen som i sin tur kontaktade den fjärde respondenten. Därefter gav kontaktpersonen oss författare ett godkännande av vårt förslag om datum för intervjun. När paret skulle intervjuas bestämde vi intervjuare att vi skulle genomföra intervjun tillsammans och att det skulle vara enskilda intervjuer. Båda parterna i paret intervjuades enskilt direkt efter varandra. Vi ville inte att deras svar skulle påverka varandra utan att svaren skulle bli så personliga som möjligt. Tre intervjuer tog plats i respondenternas egna hem och den fjärde intervjun ville respondenten utföra hemma hos vår kontaktperson. Detta förfarande skedde på intervjupersonernas egna initiativ.

Vi ville skapa förutsättningar för ett motiverande och lättsamt klimat vid intervjutillfället för att personen lättare skulle kunna berätta om sina subjektiva upplevelser för oss (jfr Lilja 2005). Därför ville vi att respondenterna, så långt det var möjligt, själva skulle få bestämma tid och plats för intervjuerna samt vara väl medvetna över vad studien gick ut på. För intervjuens kvalitet var det viktigt att det fanns så få störande moment och oljud i omgivningen under intervjun som möjligt, särskilt med tanke på att intervjuerna skulle spelas in (Esaiasson m.fl. 2012). Intervjuerna genomfördes utan större störande moment. Vid tre tillfällen blev respondenter avbrutna i sitt berättande när någon person i bostaden kom in och talade med dem. Dock ansåg vi inte att svaren blev påverkade av detta korta avbrott eftersom respondenterna fortsatte besvara frågan direkt efteråt. Överlag gick intervjuandet bättre och bättre för oss ju fler intervjuer vi genomförde. Efter varje intervju hade vi mer erfarenhet och kände oss mer bekväma som intervjuare.

Det var först planerat att vi skulle göra fallbeskrivningar av fyrtiotalisternas intervjusvar, som vi även har beskrivit i informationsbrevet (se bilaga 2). Vi ansåg senare att vi skulle få ut mer av intervjun med biståndshandläggaren om vi istället berättade vilka sociala behov vi fått fram utifrån fyrtiotalisternas intervjuer och mer specifikt ställde frågor kring dessa. Vi ville även fråga vad hon ansåg skulle kunna bli nya behov och på vilket sätt äldreomsorgen skulle kunna tillgodose dessa behov. Vi anser att vårt beslut om att använda specifika frågor istället för fallbeskrivningar i intervjun med biståndshandläggaren skulle gynna studiens resultat. Däremot kan ändringen ses som negativ gentemot biståndshandläggaren då hon var förberedd på ett annat intervjuförfarande. Vi tror inte att fyrtiotalisterna har lidit men av denna ändring, då deras intervjusvar fortfarande låg till grund för biståndshandläggarens intervju vilket de var förberedda på. Dock ser vi författare kritiskt på denna ändring och inser att detta moment skulle ha planerats bättre från början. Vi inser också att vi skulle ha meddelat biståndshandläggaren om denna ändring, eftersom intervjun gick till på ett annorlunda sätt än vad tanken var från början. Under intervjun fick biståndshandläggaren en kopia av våra frågor, vilket gjorde att hon kunde se frågorna och på så vis få en ökad förståelse över vad intervjun strävade efter. Vår tolkning var att detta gjorde intervjusituationen mer bekväm, då biståndshandläggaren ett flertal gånger studerade frågorna. Detta minskade även risken för missuppfattningar av frågorna.

Biståndshandläggaren ville vid intervjutillfället ändra sitt samtycke till att spela in intervjun och

bad oss istället att anteckna. Detta kan i efterhand tolkas av oss författare som en reaktion på vår ändring av att ha frågor istället för fallbeskrivningar som hon inte var förberedd på. Vi förde anteckningar under intervjun som gjordes i ett enskilt rum på omvårdnadsförvaltningens kontor. Biståndshandläggaren ville efter intervjun att vi skulle sammanställa hennes intervjusvar och sedan e-posta det till henne så hon hade en möjlighet att göra förtydliganden om vi på ett eller annat sätt hade missförstått henne under intervjun. Detta såg vi som en fördel då det styrker validiteten hos respondentens intervjusvar (respondentvalidering). Biståndshandläggaren hade enskilda tillägg och förtydliganden om vår sammanställning av intervjun, som vi också beaktade och ändrade, innan vi skrev in intervjusvaren i resultatdelen.

4.4 Analysverktyg

4.4.1 Hermeneutisk tolkning

Genom ett hermeneutiskt synsätt görs först en tolkning av intervjun i sin helhet, i nästa steg tolkas de olika delarna av intervjun i förhållande till helheten. De delar (teman) vi tolkat intervjusvaren ifrån är; aktiviteter, socialt umgänge, sociala medier, förväntningar på äldreomsorgen och biståndshandläggarens perspektiv på sociala behov. Därefter görs återigen en ny tolkning av delarna till en ny helhet (intervjuhelheten). Detta förfarande kallas för den hermeneutiska cirkeln, tolkningen går från delarna till helheten, tillbaka till delarna och återigen till helheten och så vidare (Larsson 2005; Kvale & Brinkmann 2009).

4.4.2 Analysprocess

I vår studie har vi valt att aidentifiera intervjupersonerna genom att ge dem fiktiva namn och tagit bort namn på arbetsplatser och andra platser som skulle kunna identifiera intervjupersonerna. Detta underlättar för oss att presentera vårt resultat och skapar möjlighet till användande av citat.

Vi valde att göra en tematisk analys av våra intervjusvar från respondenterna. Vi började med att läsa igenom de transkriberade intervjuerna och studerade två intervjuer var. I marginalen på utskriften kodade vi intervjusvaren till de teman från vår intervjuguide som vi ansåg att svaren tillhörde (Kvale & Brinkmann 2009). Under arbetets gång har temana ändrats. De teman vi inledningsvis utgick ifrån, grundade sig på vår intervjuguide som var en operationalisering av

våra frågeställningar (Esaiasson m.fl. 2012). Temana var; sociala behov i vardagen, socialt nätverk och aktiviteter, meningsfull tillvaro, nutida och eventuella framtida hinder och dess inverkan, samt förväntningar på framtida äldreomsorg. Vi valde att ta bort temat; ”nutida och eventuella framtida hinder och dess inverkan” och “meningsfull tillvaro” i resultat- och analysdelen för att underlätta för läsaren då vi ansåg, efter bearbetning av intervjusvaren, att vissa svar likväl kunde sammankopplas till de andra temana. Vi gjorde en revidering och tog bort samt lade till nya teman som vi senare använde oss av i resultat- och analysdelen för att göra avsnittet tydligare. Revidering var nödvändig då vi ansåg att det skulle bli förvirrande för läsaren om vi utgick ifrån intervjuguidens teman. Detta på grund av att temana i intervjuguiden inte tydliggjorde vårt syfte med studien tillräckligt.

Efter att vi kodat intervjusvaren och sorterat dem till tillhörande temana, som efter bearbetningen var; sociala behov, socialt nätverk och aktiviteter, och förväntningar på äldreomsorgen, analyserade vi intervjuhelheten och övergick sedan till enskilda intervjusvar. Utifrån de teman vi valt försökte vi få en helhetsbild över de olika respondenternas svar. För att få en ny förståelse tolkade vi intervjuerna återigen mellan enskilda citat och intervjuhelheten för att få en helhetsbild av vad fyrtilialisterna berättar om sociala behov. Det är detta som benämns som den hermeneutiska cirkeln. På samma sätt analyserades resultatet då vi först tolkade respondenternas enskilda svar och därefter tolkade vad fyrtilialisterna hade gemensamt (helheten). På det här sättet synliggörs gemensamma och enskilda tolkningar av fyrtilialisternas åsikter. Det hermeneutiska synsättet karakteriseras av att gå från del till helheten; vad berättar intervjuerna i sin helhet, därefter tolkas de enskilda citaten och då förändras helhetsbilden. På detta sätt fortsätter vi författare att analysera tills vi känner att vi har ett uttömmande resultat.

Slutligen bearbetade vi än en gång de teman som presenteras i resultat- och analysdelen. Vi tillförde ett nytt tema kopplat till biståndshandläggarens intervjusvar och de slutgiltiga temana i studien som vi kom fram till blev; aktiviteter, socialt umgänge, sociala medier, förväntningar på äldreomsorgen, biståndshandläggarens perspektiv på sociala behov.

4.5 Uppsatsens trovärdighet och generaliserbarhet

4.5.1 Validitet

Med validitet menas huruvida undersökningen mäter det den avser att mäta. Vi har noga övervägt frågorna till intervjuerna så att svaren på bästa möjliga sätt ska svara på våra frågeställningar. Vi har även försökt att formulera våra frågor så enkelt och lättförståeligt som möjligt. Vi har medvetet undvikit långa frågor, svårbegripliga begrepp och akademiskt språk för att förenkla för respondenterna så att frågorna uppfattas på ett förståeligt sätt (jfr Esaiasson m.fl. 2012; Kvale & Brinkmann 2009).

4.5.2 Reliabilitet

För att undersökningen ska ha hög validitet krävs även att den har hög reliabilitet, vilket innebär att studien inte har några osystematiska eller slumpmässiga fel (Esaiasson m.fl. 2012). Reliabiliteten stärks ytterligare om detta resultat kan reproduceras vid andra tidpunkter av andra forskare (Kvale & Brinkman 2009).

Vi är medvetna om att miljön och intervjusituationen är väsentlig för intervjuens reliabilitet eftersom det påverkar intervju svaren från respondenterna. Vi ville skapa en trygg och bra miljö för våra respondenter och lät dem därför välja intervjuplats själva. De fick information via vårt informationsbrev om våra etiska överväganden och syftet med studien. Alla intervjuer utom en, spelades in och transkriberades. På detta sätt kunde vi författare få en överblick över intervjuerna och se om de frågor vi ställt besvarade vårt syfte, vilket vi anser att de gjorde. Den enda intervju som inte spelades in var med biståndshandläggaren som istället ville ha en sammanfattning av våra anteckningar, som hon kunde kommentera om hon ansåg att någon fråga hade missuppfattats. Eftersom biståndshandläggaren kommenterade vår sammanställning av intervjun ökar validiteten då chansen att vi misstolkat hennes svar minskar eftersom biståndshandläggaren har en möjlighet att tillrättavisa oss innan vi skriver resultatet. Det enda biståndshandläggaren kommenterade var förtydliganden som hon ansåg var viktiga att ta med.

4.5.3 Generaliserbarhet

En kvantitativ studie genom medverkan av ett representativt urval av personer kan bli

generaliserbar till den population urvalet drogs ifrån (Backman 2008). Då vår studie innefattar svar från fem individer har vi inte för avsikt att generalisera vårt resultat till en hel population. Generaliserbarhet går inte att göras fullt trovärdigt i en kvalitativ studie med endast fem respondenter. Däremot kan en analytisk generalisering göras oberoende av analysform och urval, så länge studiens resultat argumenteras tydligt utifrån oss författare och att vårt intervjuförfarande beskrivs med hög kvalitet (Kvale & Brinkman 2009). Eftersom denna studie är explorativ och undersöker fyrtiotalisternas sociala behov, kanske studien kan generalisera eller åtminstone ge indikationer på att bättre förstå kommande generationers omsorgstagare.

4.6 Etiska ställningstaganden

För att få en balans mellan intresset av att inhämta ny kunskap och att inte utsätta en individ för skada eller risker under ett forskningsarbete, görs etiska överväganden. Det finns olika sammanställda dokument som ger vägledning om etiska aspekter inom forskningen (Vetenskapsrådet 2011). I *Forskningsetiska principer* som Vetenskapsrådet (2011) givit ut, tydliggörs de etiska aspekterna: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet och samtyckeskravet innebär att en person som ska delta i en studie ska informeras om studiens syfte och upplägg. De moment som förekommer i studien som kan tänkas inverka på personens beslut att delta, ska personen få kännedom om. Personen ska också ha vetskap om att deltagandet är frivilligt, samt att personen kan ångra sig utan att några negativa följder uppstår för personen. Personen ska ha gett sitt samtycke till att delta i studien och inte blivit utsatt för påtryckningar om att säga ja till att vara med i studien. Personuppgifter ska enligt konfidentialitetskravet förvaras så att endast behöriga får tillgång till dessa. Både i anteckningar, i det färdiga arbetet och i förvaring av forskningsmaterialet ska inte en persons identitet kunna röjas av någon utomstående. Enligt nyttjandekravet så får det insamlade materialet från enskilda personer bara användas för forskningsändamål (Vetenskapsrådet 2011).

Nedan beskrivs hur vi har beaktat de olika kraven i arbetet med denna studie.

Innebörden av de forskningsetiska principerna framkommer i det informationsbrev som samtliga intervjupersoner har läst (se bilaga 2) och som blev den första informationen som

intervjupersonen fick om vår studie. Eftersom intervjupersonen fick information skriftligen och även viss information muntligt genom vår kontaktperson, kunde personen i lugn och ro läsa och begrunda om detta var en studie som denne ville delta i. Våra intervjupersoner fick inledningsvis information om att de insamlade empiriska resultaten är en del av vårt examensarbete inom socionomprogrammet och att informationen endast kommer att användas för forskningsändamål. Genom att studiens syfte och upplägg presenterades för intervjupersonerna, samt vilken uppgift de har för studien, fick de förståelse för vad deras deltagande skulle kunna innebära för dem. För att säkerställa att personen frivilligt ville delta i studien skulle de själva ta initiativet till att ta kontakt med oss, vilket de även gjorde. Vi författare kunde i förväg uppmärksamma några moment i studien som skulle kunna upplevas som extra känsliga för personen och påverka beslutet om att delta. Ett var att intervjun skulle spelas in och ett annat var att intervjusvaren skulle ligga till grund för frågor till en biståndshandläggare. Därför informerades personerna om detta i informationsbrevet och visste alltså om dessa moment innan de tog kontakt med oss. Vid intervjutillfället frågade vi alla om de hade läst informationsbrevet, vilket alla svarade jakande på. Innan intervjun påbörjades fick de även skriftligen samtycka till att delta i intervjun. Även där fanns information om att intervjun skulle spelas in och att om de skulle komma att ångra sig, kunde deras deltagande upphöra. Det sistnämnda tycker vi författare är extra viktigt och förtydligade den punkten även muntligt innan personerna skrev under. I informationsbrevet fick de vetskap om att deras intervjusvar skulle komma att avidentifieras. Under arbetets gång har vi varit noga med att i våra anteckningar, transkriberingar och förvaring av vårt material inte röja någon persons identitet. Ytterligare en känslig del i arbetet var utformningen av frågorna och hur dessa ställdes till personerna. Eftersom en del av frågorna handlade om deras förväntningar på äldreomsorgen upplevde vi att det skulle finnas en risk att intervjupersonerna skulle tro att vi upplevde dem som gamla och på så vis känna sig kränkta. Dessa är känsliga frågor och vi ville ta oss an frågeområdet och personernas svar med varsamhet. I våra frågor försökte vi därför vara tydliga med att vi hade ett framtidsperspektiv gällande frågorna om äldreomsorgen.

5. Resultat och analys

Resultatet grundar sig på svaren från fyra intervjuer med fyrtioåringar och en intervju med en biståndshandläggare. I detta kapitel kommer inledningsvis en kort presentation av de fyrtioåringar som deltar i vår studie, som har fått de fiktiva namnen Bertil, Susanne, Lena och Gösta. Biståndshandläggaren har fått namnet Anna. Onödiga och irrelevanta ord har ersatt med [...] i citaten för att underlätta för läsaren. Resultatet presenteras utifrån olika teman som vi, utifrån empirin, slutligen benämnt som följande; aktiviteter, socialt umgänge, sociala medier, förväntningar på äldreomsorgen och biståndshandläggarens perspektiv på sociala behov. Varje enskilt tema efterföljs av ett analysavsnitt där valda teorier, begrepp och tidigare forskning appliceras. Analysdelen omfattar även framtida spekulationer utifrån resultatet. Avslutningsvis görs en sammanfattning av resultatet och analysen.

5.1 Respondentpresentation

Bertil är 67 år, gift, har två barn och arbetar halvtid. Han gillar att vara ute i naturen. Han är delaktig i fysiska aktiviteter på fritiden och hans sociala umgänge består främst av familjen, vänner och kollegor på arbetet. Bowling är en aktivitet som ger Bertil mycket glädje i livet och han både tränar och tävlar i bowling flera gånger i veckan. Bertil är med i Facebook men är inte själv särskilt aktiv där. Facebook används selektivt för att ha kontakt med ett av barnen som är bosatt på annan ort. Bertil uppger att han vill hinna med mycket i sitt liv, för han upplever att mycket är intressant. Det skulle för honom vara jobbigt att bli sjuk och stillasittande i framtiden. Om han till exempel inte skulle kunna hålla på med bowlingen skulle det enligt Bertil kännas som att hans frihet blev begränsad och livet blev mycket fattigare.

Gösta är 66 år, gift, har två barn och är pensionär sedan tre och ett halvt år tillbaka. Han utför olika fysiska aktiviteter, bland annat tränar han på gym flera gånger i veckan och spelar golf. Gösta är utomhus mycket och spenderar mycket tid vid parets sommarstuga. Hans sociala umgänge är främst fru, barn och barnbarn samt vänner och de släktingar som bor i samma stad. Göstas mål är att träna och hålla sig så frisk som möjligt för att inte behöva avstå från det som är meningsfullt för honom i vardagen.

Susanne är 66 år, gift, har två barn och gick i pension för ett år sedan. Hon deltar i flera regelbundna aktiviteter, exempelvis att umgås med vänner, promenera, arbeta ideellt och delta både i kyrklig verksamhet och i föreningsaktiviteter. Susanne använder Facebook dagligen och har ofta kontakt via e-post med vänner runt om i världen. Det anordnas aktiviteter regelbundet i hennes bostadsområde som hon och maken deltar i. Att resa är ett stort intresse för Susanne och hon och maken arrangerar resor till ett land de varit bosatta i tidigare. Hennes barn och barnbarn är viktiga sociala kontakter och de hälsar på varandra med jämna mellanrum.

Lena är 66 år, tvåbarnsmor, gift och pensionär sedan ett år tillbaka. Hon tränar kontinuerligt på gym, deltar i ett flertal föreningar och aktiviteter med andra människor. Att vara aktiv är något Lena önskar att få fortsätta med. Hon har ett stort socialt umgänge bestående av familj, släkt, vänner och före detta arbetskollegor. Familjen och föreningslivet poängteras som en mycket viktig del i hennes liv. Mat är någonting som Lena arbetat med och som hon anser vara en viktig och rolig del i vardagen. Måltiderna är för Lena dagens höjdpunkter.

5.2 Aktiviteter

För att visa på den vidd av olika aktiviteter som förekommer har vi valt att nämna alla de aktiviteter som våra intervjuade fyrtioåringar har och därefter redovisat på vilket sätt några av dessa aktiviteter är viktiga för dem. De intervjuade fyrtioåringarna är aktiva genom att de bland annat ägnar sig åt; resor, golf, bowling, skridskor, gym, simning, promenad, ideellt arbete, aktiviteter och tillställningar inom föreningar. Vidare nämns aktiviteter som att: läsa böcker och tidningar, sjunga, kyrklig aktivitet, vävning, middagar och umgänge med vänner, matlagning, socialt umgänge via sociala medier, bokcirklar, keramikkurser, skogspromenader, utevistelser i naturen, skidåkning, cykling och vistelse i sommarstugan.

De ovan nämnda aktiviteterna är sådana som respektive intervjuperson har uppgett att denne utför regelbundet. Genom dessa aktiviteter upplever personerna social gemenskap. Majoriteten av dessa aktiviteter utövas tillsammans med vänner, man/hustru eller förenings- och gruppmedlemmar. Alla respondenterna är fysiskt aktiva flera dagar i veckan. För två av respondenterna sker även träningen på gymmet i grupp. Det är samma personer som träffas och tränar på gymmet tillsammans. Lena är med i en grupp som träffas varje lördagsmorgon på morgonbad och där har hon deltagit under 40 års tid.

Att Bertil inte skulle kunna fortsätta med sin bowling skulle enligt honom själv upplevas som begränsande och göra hans liv mycket fattigare. Bowlingen är hans frihet. För Susanne är delaktighet i kyrkan meningsfullt. Det ger henne lugn och ro i själen. Resandet är enligt Susanne mycket betydelsefullt. Lenas delaktighet i föreningar ger henne mycket samhällsinformation och motionen ger henne livskvalité. Samvaron hon har tillsammans med vännerna på gymmet och badet anser Lena vara det mest meningsfulla på hennes fritid.

Gösta nämner att stillasittande aktiviteter som att se på TV kan komma att bli mer aktuellt ju äldre han blir. När respondenterna funderade över möjligheten till aktiviteter i framtiden, var att få komma ut ur bostaden något som de alla var måna om. De talade om att det ger dem frihet och de skulle försöka ta sig ut på promenad med rollator eller rullstol om det skulle behövas.

5.2.1 Analys av aktiviteter

Vi tolkar intervjuvaren som alla fyrtiotalister i våra intervjuer är och vill vara aktiva så länge det är möjligt. Utifrån livsloppsperspektivet kan deras vilja att fortsätta vara aktiva förstås genom att de varit aktiva tidigare under sitt vuxenliv och därför är det något som de vill fortsätta med (Tornstam, 2011). Evertsson och Johansson (2004) nämner att ett socialt behov kan vara att självständigt kunna välja sina aktiviteter. Utifrån våra tolkningar av resultatet ser vi att aktiviteterna skiljer sig från person till person, men att aktiviteterna är viktiga att bevara. Att i framtiden självständigt kunna välja och utföra egenvalda aktiviteter tror vi ger fyrtiotalisterna frihet och meningsfullhet. Det utförs många olika typer av aktiviteter som fyrtiotalisterna nästan kräver att få bevara. Vad som då kan bli problematiskt tror vi är att kunna tillgodose alla dessa olika behov på ett tillfredställande sätt. Kommer det finnas tillräckligt med resurser inom kommunerna? Aktiviteterna är som tidigare beskrivet en viktig del att bevara för de äldre och att ta bort dem, kan som i Antonovskys ekvation (se teoretisk referensram) bidra till att meningsfullheten försvinner och att individen inte längre har något engagemang eller motivation till att lösa eventuella problem. Å andra sidan tolkade vi respondenterna som väldigt medvetna och de visade på en hög grad av hanterbarhet inför framtiden. För även om de skulle bli stillasittande i rullstol kan de fortfarande få komma ut, eller mer korrekt beskrivet skulle de flesta kräva att få komma ut. Haglund (2010), Agahi (2010) Antonovsky (2005) och våra respondenter

påpekar vikten av att vara fysiskt aktiv och känna meningsfullhet som centralt för ett hälsosamt åldrande.

5.3 Socialt umgänge

För alla respondenter var det sociala umgänget med deras respektive, sina barn och eventuella barnbarn väldigt betydelsefullt i deras liv. Övriga aktiviteter som de ägnar sig åt tillsammans med vänner, grannar och föreningar bidrog också till gemenskap och umgänge. Att i framtiden inte ha möjlighet till att få komma ut och träffa människor skulle vara förödande för dem alla på så sätt att de skulle känna sig begränsade och må dåligt psykiskt. Susanne beskriver det såhär:

“Jag skulle må så himla dåligt alltså, jag tror det är det värsta som skulle kunna hända mig.”

Utifrån alla respondenters intervju svar fick vi uppfattningen om att övergången från att ha förvärvsarbetat till att bli pensionär var svår eller skulle komma att bli svår. Alla respondenter nämnde att deras arbete inneburit sociala kontakter och socialt umgänge och Bertil som är halvtidspensionär antydde vikten av att hålla sig aktiv även när han väl blir heltidspensionär. Jobbet ger Bertil mycket mentalt och socialt och det finns en rädsla att sluta jobba eftersom han inte vill förlora dessa delar i sitt liv.

Gösta verkar nöjd med sitt nuvarande umgänge men han poängterade hur umgänget förändrades när han blev pensionär.

“Jaa, man märker ju fort att man tappar kontakten med arbetskamraterna. [...] Det gick väldigt fort... Mycket fortare än vad jag trodde det skulle göra. [...] Så det blir en väldig skillnad att bli pensionär” - Gösta

“Den här övergången att komma från ett aktivt yrkesliv till att bli pensionär, det var ganska jobbigt[...] Det är först nu jag tycker att det är ganska skönt[...] [Men] det är jättetråkigt ibland”. – Lena

Lena berättar att tack vare att hon har ett rikt socialt liv med både vänner och familj tycker hon att det fungerar bättre idag än vad hon tyckte att det gjorde i början av pensionärlivet.

5.3.1 Analys av socialt umgänge

Respondenterna anser att det sociala umgänget med familj och vänner är det viktigaste sociala behovet att få tillfredsställt. Flera uppger att de skulle bli deprimerade och må psykiskt dåligt om de i framtiden inte skulle få möjlighet att umgås med sin familj och ha ett socialt umgänge i övrigt. Socialt umgänge kan utifrån KASAM ge meningsfullhet i tillvaron. Trots eventuella påfrestningar i framtiden kan socialt umgänge bidra till en stark känsla av sammanhang, då gemenskapen med familj och vänner gör livet meningsfullt (Antonovsky 2005). De sociala kontakterna brukar dock minska med åldern enligt Agahi m.fl. (2010), men umgänget med de närmast anhöriga brukar fortsätta. Haglund (2010) visar även i sin studie att socialt umgänge stärker självbilden och känsla av gemenskap hos individen. Vi tolkar det som att detta överensstämmer med fyrtilialisternas syn på socialt umgänge; att det är viktigt och en stor del av deras liv.

5.3.1.1 En empirisk upptäckt: Övergången till pensionärlivet

Något vi i början av studien inte hade som avsikt att undersöka var övergången från att arbeta till att bli pensionär, men vi fann att detta rör sociala behov. Det var något som alla självmant tog upp som en svår period som minskade deras sociala umgänge i och med att umgänget med arbetskolllegorna och sociala kontakter via arbetet försvann. Detta visar på deras starka behov av att få det sociala behovet tillgodosett för att vara tillfreds och må bra. Alla respondenter var eniga om att jobbet var och är viktigt för både den mentala och sociala delen i deras liv och att de upplevde pensionärlivet jobbigt till en början, då de sociala kontakterna drastiskt minskade och detta var något som de inte var förberedda på. Bertil däremot, jobbar fortfarande halvtid men han berättar att det finns en rädsla för att sluta jobba helt.

En tolkning som kan göras utifrån Antonovskys teori om KASAM är att individerna måste lära sig hantera sin nya livssituation. Att successivt trappa ner från sitt yrkesaktiva liv till pensionärlivet kanske kan resultera i att individen får tid till att utforma och anpassa sig till ett liv som pensionär. Detta i sin tur kan bidra med en starkare känsla av sammanhang (KASAM). Om övergången från ett yrkesaktivt liv till pensionärlivet inte var så abrupt, som det vanligtvis

är vid 65 års ålder, utan trappades ner stegvis, kanske de äldre skulle må bättre och mer se fram emot pensioneringen. Eller att få möjlighet att fortsätta sitt arbete ytterligare tills man själv känner att det är dags att pensionera sig. Antonovsky (2005) kopplar KASAM till livsloppsperspektivet och menar att delaktighet i skeenden i livet är väldigt betydelsefullt. Att beslut tas och bestäms utan individens acceptans eller medvetenhet gör att individen reduceras från ett subjekt till ett objekt. Att inte ha något att säga till om resulterar i en värld utan mening enligt Antonovsky (2005).

För tillfället verkade dock de intervjuade fyrtiotalisterna vara tillfreds med sin livssituation, eftersom de har anpassat sig genom att exempelvis delta i föreningslivet och/eller arbeta ideellt. Övergången till pensionär var för dem en process som tog tid att anpassa sig till och om denna övergång skulle ske på ett mindre abrupt sätt kanske det skulle främja ett hälsosamt åldrande.

5.4 Sociala medier

Våra respondenter har visat på olika nivåer på användandet av sociala medier. Susanne var den som var mest aktiv. Hon använde både e-post, Skype, Facebook och telefoni för att kontakta sina vänner runt om i landet och världen. Internet, framförallt Facebook användes dagligen. Övriga respondenters kontakt med vänner och bekanta via sociala medier skedde främst via telefon och sms. Två av informanterna var inte aktiva på Facebook och det var inget som nämndes att de tänkte börja med.

“[Internet] är ett jättebra sätt att hålla kontakten med folk [...] och veta lite vad de gör[...] Ja, jag tycker det är kul, jättekul tycker jag att det är”. – Susanne

5.4.1 Analys av sociala medier

Fyrtiotalisterna är medvetna om att de i framtiden kommer att få avsäga sig en del aktiviteter och att de sociala relationerna då blir viktigare än någonsin. Detta behov av att ha kontakt med nära och kära kan utifrån ett livsloppsperspektiv antas följa med individen hela livet (Tornstam 2011). Om man kan acceptera sina fysiska begränsningar på äldre dagar och istället se möjligheterna till att hantera kontakten med familj och vänner genom sociala medier, kanske det i sig kan bidra med en känsla av sammanhang (Antonovsky 2005). Sociala medier kanske kan bli en trygghet för

att kontakten fortfarande finns kvar med nära och kära. För Susanne blir det en möjlighet att även framöver kunna ha kontakt med sina bekanta utomlands, även när hon inte har fysisk möjlighet att resa och besöka dem.

5.5 Förväntningar på äldreomsorgen

Under intervjuerna framkom att intervjupersonerna inte tidigare hade funderat särskilt mycket över vilka förväntningar och önskemål på äldreomsorgen de hade, varför svaren blev utifrån vad de just då kunde föreställa sig. Vår tolkning var att frågan togs emot med förvåning och att denna fråga enligt dem själva inte var aktuell för dem i nuläget. Generellt var förväntningarna på hjälp gällande de sociala behoven inom äldreomsorgen negativa. Ord som *“tråkigt”*, *“ensamt”*, *“bortglömd”* och *“förvaring”* användes i respondenternas beskrivningar angående deras värsta förväntningar. Dock var Gösta den enda som inte tyckte sig ha några negativa förväntningar på äldreomsorgen utan han menar att; *”[d]et gäller ju att anpassa sig hela tiden efter förutsättningarna eller försöka påverka”*. – Gösta

Hos respondenterna fanns en önskan om att i framtiden kunna få uppleva delaktighet och social gemenskap via äldreomsorgens hjälp. Förslag från respondenterna på att bevara den sociala gemenskapen, var att det anordnas aktiviteter, fester, tillställningar, musikevent, underhållning där de skulle kunna delta. Särskilt viktigt ansågs detta vara om de skulle komma att bo på ett särskilt boende i framtiden.

5.5.1 Analys av förväntningar på äldreomsorgen

Utifrån våra respondenters svar var just fritidsintressen och deras olika aktiviteter något som de uppgav var en stark önskan att få bevara och tre av dem var säkra på att de skulle efterfråga hjälp även för sina sociala behov. Eftersom de varit aktiva under sitt vuxenliv, och detta har stor betydelse i deras liv, så kan det antas utifrån livsloppsperspektivet att deras aktiva livsstil även kommer kvarstå som ett socialt behov framöver (jfr Tornstam 2011). Enligt KASAM är det viktigt för en individs meningsfullhet att en individ själv får agera och planera och att ens livssituation inte bestäms av någon annan (Antonovsky 2005). Det kan därför vara viktigt att fyrtioåringarna i framtiden får möjlighet att framföra sina önskemål och ställa krav, för att på så vis känna sig delaktiga i den hjälp som kan komma att ges till dem. Nilsson och Tillberg

Mattssons studie (2013) visar att insatser för att bevara ett fritidsintresse inte har varit vanligt förekommande inom hemtjänsten, men att de äldre själva inte heller har efterfrågat denna hjälp i så stor utsträckning.

De negativa förväntningar som fyrtiotalisterna generellt har angående äldreomsorgen kanske har något att göra med det Clarke och Warren (2007) nämner i deras studie där det visade sig att dagens äldre är rädda för att bli ensamma och isolerade. Detta anser vi tyder på att det sociala behovet av umgänge väger tungt genom hela livet. Många fyrtiotalister menade att de idag vet mer om vad de har rätt till än dagens äldre och kommer som Jönsson och Jönson (2014), Agahi (2010), Thorslund och Larsson (2002) förutspår, att ställa mer krav än tidigare generationers hjälpbehövande äldre, på att få sin vilja igenom när det berör deras sociala behov. Dessa medvetna och krävande fyrtiotalister kan enligt Biggs m.fl. (2007) och Öberg (2002) förstås genom kohortprincipen; att de växte upp efter kriget, i ett samhälle med hopp om ett bättre liv och förutsättningar och kunde därför ifrågasätta tidigare värderingar och självförverkliga sig själva. Vi tolkar utifrån den tidigare forskningen att fyrtiotalisternas uppväxt bidragit med att de kommer ha större krav gällande de sociala behoven.

5.6 Biståndshandläggarens perspektiv på sociala behov

Anna berättade att sociala behov handlar om interaktion med andra människor. Människan är en social varelse och ett socialt behov finns hos de flesta. Hon menade att det finns två sätt att se på sociala behov, dels genom Maslows behovspyramid där fysiska behov och trygghet kommer i grunden och sociala behov är på toppen. Det andra perspektivet är enligt Antonovskys teori om KASAM. Där människan söker en känsla av sammanhang och där poängteras det sociala behovet, vilket har nämnts tidigare i arbetet (se avsnitt teoretisk referensram). Anna ser en likhet med denna teori och Socialtjänstlagen som förklarar att omsorgen om äldre ska inriktas på att äldre ska få leva ett värdigt liv och känna välbefinnande (Socialtjänstlagen 5:4).

Anna menar dock att det finns en stor variation och det sociala behovet formas utifrån individens olika personlighet. En del personer är nöjda med att bara vara själva och har inte ett behov av vara aktiva, medan det för andra personer är mycket viktigt att få träffa andra.

Kommunen som Anna är verksam i kan erbjuda bland annat, ledsagning, kontaktperson, färdtjänst, dagverksamhet, hemtjänst och träffpunkter för att tillgodose sociala behov i dag.

- **Ledsagning** hjälper individen att ta sig från punkt A till B.
- **Färdtjänst** för att transportera sig till exempelvis kyrkan på söndagar.
- **Kontaktperson** är mer personlig hjälp där kontaktpersonen följer med den enskilde till olika aktiviteter eller tillställningar. Anna definierade kontaktperson som, enkelt uttryckt, en betald vän som kommunen betalar för, som följer med individen och kan vara behjälplig.
- **Träffpunkt**; öppen verksamhet där vem som helst får delta. Här anordnas fester, tillställningar, andakt, bingo och andra aktiviteter.
- **Dagverksamhet**; personer kommer dit och äter lunch, fikar och deltar i aktiviteter. Detta är en biståndsbedömd insats. Personerna kommer en eller flera dagar i veckan enligt schema som är uppgjort i förväg.
- Insatsen **social aktivitet**, innebär då personen med hjälp av hemtjänstpersonal aktiverar sig. Det vanligaste brukar vara promenader eller att fika och prata tillsammans.

Anna berättar att för personer som bor på särskilt boende ska boendet uppfylla det personerna är i behov av och de får där delta i både gruppaktiviteter och individuella aktiviteter. Från 31/3 -15 kommer det att ske biståndsbedömning även där gällande insatser.

Personer får hjälp med sina sociala behov genom kommunen om de inte kan tillgodoses på annat sätt och ibland blir personerna hänvisade till pensionärsorganisationer och/eller studieförbund. Geografiskt avstånd till anhöriga kan påverka möjligheten för individen att träffa dem fysiskt. Möjlighet att söka färdtjänst eller riksfärdtjänst finns för de personer som inte klarar av att åka kollektivt eller med egen bil. Det är även möjligt att söka ledsagare för resan. Sociala medier exempelvis Facebook och Skype är någonting som de äldre, på eget initiativ, gör för att hålla kontakten med nära och kära och det är inget som Anna hittills fått någon förfrågan om. Det har förekommit förfrågningar om ledsagning till att gå och träna på gym vilket hon har godkänt. Biståndshandläggaren har inte mottagit någon ansökan om hjälp för att kunna ägna sig åt ett särskilt fritidsintresse eller aktivitet, så som bowling och golf som är intressen som framkommer utifrån intervjuvaren.

Enligt Anna har det skett en förändring gällande efterfrågan av hjälp från äldreomsorgen. Äldre personer som alltid är nöjda och inte anser sig behöva så mycket hjälp, blir allt färre. De äldre som efterfrågar hjälp idag ställer mer krav och har fler önskemål nu än förut. Kraven kan då gälla både vilken typ av hjälp de ska ha, på vilket sätt och när hjälpinsatsen ska utföras. Sådana krav förväntas att öka ännu mer i framtiden. Efterfrågan på kontaktperson och hjälp till att få gå på promenader har efterfrågats allt mer enligt Anna för att tillgodose de sociala behoven. Förändringar gällande hjälp från verksamheten görs allt eftersom nya behov dyker upp. Anna menar att det måste finnas en viss storlek på efterfrågan av viss typ av hjälp innan insatser kan utformas. Kommunens storlek och resurser kan försvåra arbetet med att hitta nya alternativa lösningar till fyrtingalisternas sociala behov. En fråga som Anna ställer är om det är kommunens uppgift att ordna allt eller om det delvis är individens ansvar.

Anna nämner att individen kan göra mycket själv genom att planera för framtiden. Det kan underlätta för fyrtingalisterna om de började planera för sitt framtida boende innan det är för sent, alltså innan kroppen blir fysiskt svagare och personen inte orkar gå upp för tre trappor i ett hyreshus där hiss saknas. Det är viktigt att individen känner trygghet och Anna tror att genom att fundera och planera för sin kommande ålderdom ges en större möjlighet till att känna trygghet.

Den uppfattning som Anna har är att de fyrtingalister som kommer att efterfråga hjälp av äldreomsorgen, inte kommer att vara nöjda med verksamheten så som den ter sig idag. Verksamheten behöver följa de förändringar som sker i samhället för att individer efterfrågar olika former av insatser utifrån vad som är de rådande behoven i samhället.

5.6.1 Analys av biståndshandläggarens perspektiv på sociala behov

Intervjuerna med fyrtingalisterna visar att det sociala behovet att umgås med nära och kära är det viktigaste behovet, styrks även av Anna då hon berättar att de insatser som är mer förekommande nu inom äldreomsorgen är kontaktperson och social aktivitet (jfr även Nilsson och Tillberg Mattsson 2013). Eftersom kommunen endast kan bistå med hjälp för de sociala behoven om de inte kan tillgodoses på annat sätt, lyfter Anna fram frågan om ansvaret att ha en aktiv fritid bara ska finnas hos kommunen eller om övriga aktörer och föreningar i samhället bör dela ansvaret mer. Agahi m.fl. (2010) poängterar att det är just kommunerna som måste ta ett större ansvar för

att erbjuda särskilda lösningar till dem som behöver hjälp för att få de sociala behoven tillfredställda.

Anna säger att det måste finnas en efterfrågan om behov för att hjälp ska kunna utformas. På grund av kohortens storlek anses fyrtiotalisterna ha makt (jfr Jönsson & Jönson 2014) och på så vis kanske fyrtiotalisterna tillsammans kommer att innebära en stor utmaning för äldreomsorgen då deras efterfrågan på andra insatser, som inte är vanligt förekommande idag ökar. Om nu exempelvis sociala medier eller socialt umgänge blir ett ännu större behov i framtiden kanske äldreomsorgen måste vara förberedda på att hjälpa individer som inte kan tillgodose dessa behov själv. Anna nämner att redan nu ställer de äldre mer krav än vad som förekom förut, och hon förväntar sig att detta kommer att öka i framtiden. Detta överensstämmer med Thorslund och Larsson (2002), som påpekar att fyrtiotalisterna i större utsträckning än förut, kommer agera för att skapa sig ett gott liv.

Anna redogör för ett stort utbud av aktiviteter och insatser som finns att tillgå för de äldres sociala behov. Sociala medier är inget hon har fått förfrågan om än, men enligt vårt empiriska resultat kan detta vara ett mycket viktigt inslag i personens liv. Susanne skulle exempelvis kunna bli en individ som skulle kunna ha ett sådant behov då hon använder sociala medier som en kontakt med vänner och familj. Kanske kommer sociala medier att bli en ny form av hjälp som fyrtiotalisterna kommer att efterfråga?

Anna berättar att om fyrtiotalister tidigt planerar för sin framtid kommer det att underlätta för dem själva. Genom att förbereda sig och planera för sin ålderdom kan de i framtiden ha lättare att anpassa sig till sin nya livssituation. På så vis kan en möjlighet skapas att de kan få leva det liv som de vill i framtiden och det underlättar ett gott åldrande. Detta kan överensstämma med Antonovskys teori om känsla av sammanhang. Om framtidens vardag görs någorlunda begriplig och meningsfull kanske det kan bidra till stark KASAM för dem själva.

5.7 Helhetsanalys

Resultatet visade att de sociala behov som fyrtiotalisterna redogör för bland annat är socialt umgänge, deltagande i föreningsaktiviteter, utomhusvistelse, att vara fysiskt aktiv och att vara

socialt aktiv genom sociala medier. De viktigaste sociala behoven var att umgås med familj och vänner. Fyrtioalisternas övriga aktiviteter var också mycket betydelsefulla för dem och bidrog till deras välbefinnande. De har alla en önskan om att kunna bevara sitt nuvarande liv så långt som möjligt. När de eventuellt blir sjuka och/eller inte orkar utföra sina aktiviteter vill de ha hjälp från äldreomsorgen för att kunna fortsätta att vara aktiva och ha ett socialt umgänge. Om fyrtioalisterna blir hjälpbehövande och fortfarande bor hemma var deras önskan att få hjälp av hemtjänstpersonal till att komma ut ur bostaden och få ledsagning till olika aktiviteter. Om fyrtioalisterna skulle flytta till ett boende var deras krav att aktiviteter och tillställningar anordnades. Maslows behovstrappa menar som tidigare nämnt, att människor måste först känna sig trygg och uppleva samhörighet med andra människor för att sist kunna förverkliga sig själva. Dock kan vårt empiriska resultat påpeka motsatsen, då det viktigaste för fyrtioalisterna indikerar på att de få göra de dem själva vill (självförverkligande). Kanske kan planering för sitt eget åldrande vara ett bra sätt att hantera och se till att åldrandet blir som man själv vill i den mån det är fysiskt möjligt.

Sociala medier var idag ingenting som biståndshandläggaren uppfattar som ett behov inom äldreomsorgen i dagsläget. Sociala medier används mer av de äldre på egen hand och inte något de äldre ansöker om hjälp för. Att ansöka om hjälp för att utöva specifika intressen såsom golf och bowling, var inte heller något som biståndshandläggaren kommit i kontakt med. Biståndshandläggarperspektivet visar att det kanske inte endast är kommunens ansvar att upprätthålla de äldres sociala behov, utan att det finns ett ansvar hos föreningar och hos individen själv att tillgodose dessa sociala behov. Därefter tillägger biståndshandläggaren att om det inte finns möjlighet för individen själv att tillgodose behovet är det självklart att äldreomsorgen ska försöka hjälpa.

Sociala medier förväntas dock att öka som ett socialt behov om vi utgår ifrån intervjuaren, samt även att kunna utöva egen valda aktiviteter såsom bowling eller golf. Utifrån ett livslöppsperspektiv kan denna förväntan förstås utifrån att dessa personer idag och även tidigare i livet varit aktiva och ser detta som någonting som de vill fortsätta med i kommande livsfas. Enligt kohortprincipen är fyrtioalisterna präglade av de samhällsförhållanden som var rådande under deras uppväxt. De fick andra förutsättningar och möjligheter till att själva utforma sina liv

och ses därför som en kohort som i framtiden kommer att kunna ställa krav för att även i ålderdomen kunna skapa förutsättning till att leva ett gott liv. Enligt Thorslund och Larsson (2002) tar fyrtiotalisterna en acceptabel levnadsstandard för givet, vilket är en skillnad gentemot tidigare äldre generationer. Tidigare äldre generationer beskrivs i forskning (jfr Jönsson & Jönsson 2014) som en generation som är tacksamma och självupppoffrande. De intervjuade fyrtiotalisternas inställning till att kräva hjälp för sociala behov i framtiden kan ses som en kohorteffekt av att de fick andra möjligheter än tidigare generationer under sin uppväxt.

6. Avslutande diskussion

I detta kapitel redogörs för de resultat som intervjuerna gav utifrån våra frågeställningar. Därefter följer en metoddiskussion angående uppsatsen och avslutningsvis ges förslag på vidare forskning.

Vårt syfte med uppsatsen var att undersöka sociala behov i fyrtialisternas vardag och vilka förväntningar de kan tänkas ha angående äldreomsorgens hjälpinsatser. De tre frågeställningar vi hade i denna studie var vilka sociala behov fyrtialisterna har idag, vilka som är de viktigaste sociala behoven att bevara i framtiden samt vilka förväntningar de har gällande framtida hjälpinsatser från äldreomsorgen.

I studien framkom att fyrtialisterna ägnar sig åt flertalet aktiviteter varje vecka och däribland förekommer fysiska aktiviteter, föreningsaktiviteter och att umgås med familj och vänner. Alla förekommande aktiviteter var betydelsefulla för dem och var något som de ville ägna sig åt även i framtiden. Högst prioritet fick möjligheten att kunna fortsätta umgås med familj och vänner. Fyrtyotalisterna hade som önskemål för framtiden att äldreomsorgen skulle hjälpa dem att bevara deras aktiviteter och sociala umgänge.

Utifrån det empiriska resultatet i denna studie kan sociala medier också ingå i en persons sociala behov, vilket inte berördes i Nilsson och Tillberg Mattssons studie (2013) gällande sociala behov. Ett nytt socialt behov som kan komma att efterfrågas i framtiden är att använda sociala medier för att upprätthålla sociala kontakter med familj och vänner. Att ha kontakt med vänner och familj som är bosatta på annan ort eller utomlands via Facebook, Skype och e-post var något som beskrevs hos en av fyrtyotalisterna som dagens höjdpunkt. Dock användes inte dessa sociala medier lika flitigt hos de övriga fyrtyotalisterna och det var inget som omnämndes som extra meningsfullt i deras vardag. Detta hindrar emellertid inte att det kan bli meningsfullt i en situation där fysiska begränsningar uppkommer. Internet och alla dess sociala medier kan möjliggöra en kontinuerlig social interaktion med andra människor, även om individen skulle drabbas av fysiska funktionsnedsättningar. Denna typ av social aktivitet talade även biståndshandläggaren om, men det var inget som de äldre ansökt hjälp för hittills. Eftersom det endast var en av de intervjuade fyrtyotalisterna som nämnde detta sociala behov kan vi inte utifrån denna studie säga att det behovet är unikt för just fyrtyotalisterna.

Fyrtiootalisterna hade ett starkt socialt behov av att få bevara sina specifika aktiviteter och fritidsintressen. Av biståndshandläggarens erfarenhet och även enligt en tidigare studie inom hemtjänsten (jfr Nilsson & Tillberg Mattsson 2013) framkommer det att hjälp för sådana sociala behov som egen valda aktiviteter inte är vanligt förekommande inom dagens äldreomsorg. Denna studie visar att önskemål om att få utföra sociala aktiviteter kan komma att bli mer vanligt bland fyrtiootalisterna än bland dagens äldre omsorgstagare. Enligt fyrtiootalisterna i denna studie kommer de att efterfråga hjälp för sina sociala behov och kommer även kunna ställa krav på att få den hjälp de behöver. Dock kan det vara relevant och ställa frågan som biståndshandläggaren talade om under intervju; vart ligger ansvaret? Är det kommunen som ska tillgodose alla dessa behov eller kan det vara delvis upp till individen själv?

Studien visar att fyrtiootalisterna vill fortsätta leva ett aktivt liv så långt det går och att det är någonting som de kommer kräva. Genom att beakta detta ur ett livsloppsperspektiv tydliggörs det att ett aktivt liv kommer vara viktigt för fyrtiootalisterna även i ålderdomen eftersom de har varit aktiva tidigare i sitt liv och att detta sociala behov kommer kvarstå framöver. Genom att använda denna teori såg vi personernas liv som en helhet och på så vis gjordes antaganden om deras ålderdom.

Studien ger indikationer på hur det kan komma att se ut i framtiden gällande äldres sociala behov; att exempelvis sociala medier kan komma att bli mer aktuellt. Genom att försöka synliggöra den kommande utvecklingen kan det bli möjligt att hinna förbereda sig för kommande förändringar inom äldreomsorgen. Denna studie baseras på fyra fyrtiootalisters upplevelser av sociala behov idag och förväntningar på framtiden samt en biståndshandläggares perspektiv. Det kan i alla fall ge oss en viss fingervisning om hur denna generations sociala behov blir, jämfört med tidigare generationer. Resultatet tänker vi oss även kan vara aktuellt för både tidigare men framförallt de kommande generationerna och därför resulterar inte vår studie i något som är karaktäristiskt för just fyrtiootalisterna. Om vi hade intervjuat femtiootalister eller trettiootalister hade vi kanske kunnat få fram skillnader generationerna emellan. Fyrtiootalisternas krav på hjälp och upplevda sociala behov kan även bli densamma för de kommande äldre. Den förändring vi kan skönja är att det sociala behovet expanderats och omfattar mer individuella intressen och önskemål än vad som förekommit tidigare. Därmed ger vår studie en mer generell bild av det sociala behovet som kan

komma att bli viktigt information för äldreomsorgen.

6.1 Metoddiskussion

Studiens fråga om förväntningarna på äldreomsorgen skulle enligt oss författare kunna vara en känslig fråga för fyrtialisterna att svara på, men vi upplevde att de var villiga att prata om detta. Det visade sig att detta var ett område de inte hade funderat så mycket kring tidigare, vilket påverkade deras möjlighet att ge ett konkret svar. Även om våra frågor ställdes utifrån ett framtidsperspektiv finns det en risk att intervjupersonerna trodde att vi uppfattade dem som gamla.

Några av våra frågor i fyrtialisternas intervjuguide innehöll det akademiska begreppet sociala behov som för en del uppfattades som svårt att förhålla sig till. För att underlätta för respondenterna skrev vi därför ner en kort definition av begreppet sociala behov som de kunde läsa under intervjun. Genom att respondenterna fick ta del av definitionen ansåg vi att det skapades en möjlighet för oss att få svar på det vi efterfrågade. Vi insåg efteråt att vi borde ha operationaliserat begreppet sociala behov mer begripligt, då vi förstod att detta begrepp kunde bli svårt för respondenterna att förstå och förhålla sig till. Frågorna kunde ha formulerats på ett annat sätt för att undvika missförstånd. Det förekom en förväxling mellan sociala behov och fysiska behov och serviceinsatser, som personlig omsorg och städning. Men efter att vi förklarat att frågan avsåg *sociala* behov och nämnde definitionen fick vi därefter ett mer relevant svar i förhållande till studiens syfte. Fyrtilisterna hade svårigheter att ge konkreta exempel på vad de ville ha för hjälp i framtiden. Vi intervjuare kunde ha frågat mer gällande hjälpinsatser, men vi ansåg att det då fanns en risk för ledande frågor och att vi då inte skulle fånga in vad de själva tänkte.

Alla de intervjuade fyrtialisterna var gifta och detta var inget vi reflekterat över. I efterhand kan vi se att svaren kanske sett annorlunda ut om vi även intervjuat ensamstående fyrtialister. De ensamstående fyrtialisternas sociala behov skulle kanske sett annorlunda ut i och med att de inte har någon partner/respektive. Detta är bara spekulationer men vi kan ändå tänka oss att vår studie hade gett mer varierande svar om den även inkluderat ensamstående fyrtialister.

Intervjun med biståndshandläggaren gav oss information om äldreomsorgens insatser för att tillgodose sociala behov. Vi inser i efterhand att biståndshandläggarens perspektiv kan upplevas som malplacerad i resultatet, då den hade kunnat göra sig bättre som en informationsdel tidigare i arbetet. Eftersom biståndshandläggarens intervju baserades på fyrtiotalisternas intervju svar valde vi att lägga biståndshandläggarens perspektiv sist i resultat- och analys avsnittet. Denna placering upplevde vi underlätta för läsaren då resultatet och analysen nu presenteras i kronologisk ordning. Trots att denna del innehöll mycket information om äldreomsorgen anser vi att den är relevant och kompletterar studiens syfte.

När den hermeneutiska tolkningen av resultatet skulle ta vid upplevdes en svårighet, på grund av att materialet var svårt att sortera in under de ursprungliga temana. Därför fick nya teman formuleras till analysen för att underlätta tolkningsarbetet. Den hermeneutiska tolkningen av helheten av fyrtiotalisternas svar i kombination med biståndshandläggarens perspektiv gav oss en större förståelse för fyrtiotalisternas sociala behov. Att kunna se både till delarna och till helheten av alla genomförda intervjuer blir en förutsättning för att förutspå vad fyrtiotalisterna kan komma att efterfråga för hjälp i framtiden. Delarna i analysen som består av de specifika personerna vi intervjuat ger oss information om vilka sociala behov dessa har och vad som är meningsfullt för dem. Det finns en skillnad fyrtiotalisterna emellan, men ser vi till helheten av de fyra intervjuer ser vi att alla har det sociala umgänget med vänner och nära anhöriga som ett viktigt socialt behov. Även biståndshandläggarens intervju visade att socialt umgänge för de äldre var viktigt.

Vårt användande av teorierna resulterade mer i stödande argument till resultatet. Vi fann inte att teorierna kunde bidra med mycket mer än så när det väl var tid för analysarbetet. Teorierna stödjer och argumenterar för vårt resultat, men kunde inte hjälpa oss att få en djupare förståelse eller lyfta resultatet till en ny nivå. Å andra sidan kanske det är vi författare som inte har den kunskapen att inom ramen för detta examensarbete bearbeta resultatet och analysera djupare än det vi hittills har åstadkommit.

6.2 Förslag på fortsatt forskning.

Efter att biståndshandläggaren berättade hur de sociala behoven tillfredsställs inom äldreomsorgen idag, anser vi att det vore intressant att i framtida forskning studera hur de äldre

själva upplever att de sociala behoven tillgodoses. Det vore intressant att göra kvalitativa intervjuer eller fokusgruppsintervjuer på ett särskilt boende inom äldreomsorgen för att studera detta. En motsvarande intervju skulle också kunna göras bland äldre som får insatser via hemtjänsten och hur de upplever att deras behov blir bemötta. Det skulle också vara relevant med en jämförande studie i en kommun, gällande hur omsorgstagare av hemtjänstinsatser och omsorgstagare på ett särskilt boende upplever att deras sociala behov blir tillgodosedda. Det skulle även vara av intresse för oss författare att i framtiden om 10-15 år, få läsa en uppföljning av vår studie där det undersöks vilken hjälp fyrtiootalisterna efterfrågar för sina sociala behov och i vilken mån äldreomsorgen möter deras förväntningar. Har fyrtiootalisterna fått hjälp med att Skypa med sina barnbarn eller slå en strike på bowlingbanan? Det får framtiden utvisa.

7. Referenslista

7.1 Litteraturreferenser

- Agahi, N. (2010). Aktiv och frisk eller frisk och aktiv? Äldre personers fritidsaktiviteter och sambandet med hälsa. *Socialmedicinsk tidskrift* 87(3): 241-246.
- Agahi, N., Lennartsson, C., Österman, J., & Wånell, S.E. (2010). Sociala relationer, socialt deltagande och hälsa bland äldre personer. *Socialmedicinsk tidskrift* 87(3): 175-181.
- Andersson, K. (2004). Det gäller att hushålla med kommunens resurser – biståndsbedömares syn på äldres sociala behov. *Socialvetenskaplig tidskrift* nr: 3-4: 275-292.
- Andersson, K. (2007). *Omsorg under förhandling*. Umeå universitet. Institutionen för socialt arbete. Nr 55.
- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bagger-Sjöbäck, D. (2006). *Det goda åldrandet*. Kristianstad: Kristianstads boktryckeri.
- Bagger-Sjöbäck, D., & Tornstam, L. (2006). Inledning. I: Bagger-Sjöbäck, D. (red) *Det goda åldrandet*. (s.11-22). Kristianstad: Kristianstads boktryckeri.
- Biggs, S., Phillipson, C., Leach, R., & Money, A.M. (2007). The Mature Imagination and Consumption Strategies: Age and Generation in the Development of a United Kingdom Baby Boomer Identity. *International Journal of Ageing and Later Life* 2(2): 31–59.
- Blomberg, S., & Petterson, J. (2003). *Offentlig äldreomsorg som del i ett socialt medborgarskap*. Socialvetenskaplig tidskrift nr: 4: 303-318.
- Blomqvist, K., & Edberg, A-K. (2004) *Att vara äldre*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Clark, A., & Warren, L. (2007). Hopes, fears and expectations about the future: what do older people's stories tell us about active ageing? *Ageing and Society*. 27: 465-488.
- Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Elofsson, S. (2005). Kvantitativ metod - struktur och kreativitet. I: Larsson, S., Sjöblom, Y., & Lilja, J. (red.). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. (s. 59-89). Lund: Studentlitteratur AB.
- Esaiasson, P. m.fl. (2012). *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts juridik.

- Evertsson, L., & Johansson, S. (2004). *Epilog*. Socialvetenskaplig tidskrift nr: 3-4
- Evertsson, L., & Johansson, S. (2008). Springet i Hemtjänsten. I: Johansson, S. (red) *Social omsorg i socialt arbete*. (s.176-197). Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Gilleard, C., & Higgs, P. (2007). The Third Age and the Baby Boomers: Two Approaches to the Social Structuring of Later Life. *International Journal of Ageing and Later Life*. 2(2): 13-30.
- Gilleard, C., Higgs, P., Hyde, M. m.fl. (2005). Class, cohort, and consumption: the British experience of the third age. *Journals of gerontology B, Psychological and Social Sciences*. 60(6): 305-310.
- Haglund, B. (2010). Hälsosamt åldrande - kräver aktivt ansvar av många aktörer. *Socialmedicinsk tidskrift*. 87(3): 140-141.
- Jönsson, A., & Jönson, H. (2014). Fyrtioalisterna och äldreomsorgen - massmediala konstruktioner av en ny sorts omsorgstagare. *Sociologisk forskning*. 51(1): 65-85.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Larsson, S. (2014-02-04). Föreläsning Högskolan i Gävle. *Kvalitativ forskning, teori och vetenskapsfilosofi*.
- Larsson, S. (2005). Kvalitativ metod. I: Larsson, S., Sjöblom, Y., & Lilja, J (red). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. (s. 91-128). Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (2005). Teori, metod och empiri. I: Larsson, S., Sjöblom, Y. & Lilja, J. (red). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. (s.19-37). Lund: Studentlitteratur AB.
- Larsson, K., & Thorslund, M. (2006). Äldres behov. I: Thorslund, M., & Wånell, S-E. (red). *Åldrandet och äldreomsorgen*. (s. 33-46) Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S., Sjöblom, Y., & Lilja, J. (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Lilja, J. (2005) Problemformulering. I: Larsson, S., Sjöblom, Y., & Lilja, J. (red). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. (s.39-55). Lund: Studentlitteratur AB.
- Meeuwisse, A., & Swärd, H. (2002). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Nilsson, I., & Tillberg Mattsson, K. (2013). *Att tillgodose sociala behov för en skälig levnadsnivå – en studie av hemtjänst i Gävleborgs län*. FoU Rapport 2013:1 FoU Välfärd – Region Gävleborg
- Slagsvold, B., Hagestad, G., Solem, P. E., & Herlofson, K. (2005). Innledning I: Slagsvold, B., & Solem, P. E. (red.). *Morgendagens eldre. En sammenligning og atferd blant dagens middelaldrende og eldre*. (s.9-21). Norsk institut for forskning om oppvekst, velferd og aldring

NOVA rapport 11/05.

Senior 2005 (2002). *Riv ålderstrappan!: livslopp i förändring: diskussionsbetänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.

Sverke, M. (2004). Design, urval och analys i kvantitativa undersökningar. I: Gustavsson, B. (red). *Kunskapande metoder, inom samhällsvetenskapen* (s.21-45). Lund: Studentlitteratur AB.

Thorslund, M. (2012). Hälsa och ohälsa bland äldre. I: Andersson, L., & Öberg, P. (red). *Jämlig ålderdom? – I samtiden och framtiden*. (s.137-163). Malmö: Liber AB.

Thorslund, M., & Larsson, K. (2002). *Äldres behov. En kunskapsöversikt och diskussion om framtiden*. Stockholm: Stiftelsen Stockholms läns Äldrecentrum.

Tornstam, L. (2011). *Åldrandets socialpsykologi*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Trygged, S. (2005). Fallstudiemetodik. I: Larsson, S., Lilja, J., & Mannheimer, K. (red). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. (s.217-233). Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet. (2011). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie 1: 2011. Bromma.

Öberg, P. (2002). Livslopp i förändring. I: Andersson, L. (red). *Socialgerontologi*. (s.44-63). Lund: Studentlitteratur AB.

7.2 Elektroniska källor

Nationalencyklopedin. Tillgänglig; <<http://www.ne.se/sociala-medier>> [Hämtad 2014-04-30]

SCB. Tillgänglig; <<http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningens-sammansattning/Befolkningsstatistik/25788/25795/>>. [Hämtad 20140228].

SCB. Tillgänglig; <<http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Befolkning/Befolkningsframskrivningar/Befolkningsframskrivningar/14498/2013I60/Aktuell-befolkningsprognos/Sveriges-framtida-befolkning-20132060/Befolkningens-aldersstruktur-1960-och-2012-samt-prognos-2060/>>. [Hämtad 20140208].

Socialtjänstlagen 5:4 Tillgänglig; <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453/#K5>. [Hämtad 20140220].

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. [PDF] Tillgänglig; <<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> [Hämtad 2014-03-27].

Bilaga 1. Intervjufrågor till fyrtiotalisterna

Sociala behov - *Begreppet sociala behov innefattar det sociala innehållet i en persons liv. Sociala behov handlar om att utöva aktiviteter, intressen, umgänge och sociala relationer. De behoven kan vara minst lika viktiga för en person som fysiska behov. De sociala behoven är viktiga att tillfredsställa för att en person ska må bra.*

TEMA 1: SOCIALA BEHOV I VARDAGEN

1. Hur ser en vanlig dag ut för dig?

2. Vad är dagens höjdpunkt?

TEMA 2: SOCIALT NÄTVERK OCH AKTIVITETER

3. Kan du beskriva vilka som ingår i ditt sociala umgänge?

– *Kontakter, barn, barnbarn, vänner?*

4. Använder du sociala medier för att vara socialt aktiv?

– *på vilket sätt?*

– *Hur stor betydelse har det i ditt liv?*

5. Vilka återkommande sociala aktiviteter har du under en vecka/månad?

– *fritidsaktiviteter, hobby/intresse, föreningsliv, fysiska aktiviteter, kulturella aktiviteter?*

6. Vad har du haft för socialt umgänge och aktiviteter tidigare i ditt liv?

TEMA 3: NUTIDA OCH EVENTUELLA FRAMTIDA HINDER OCH DESS INVERKAN

7. Upplever du idag några hinder i samband med dina aktiviteter?

– *Som du anser att du har "problem" med? Transportering, umgänge, behov?*

8. Vilka sociala behov skulle du anse vara svåra att avstå ifrån?

– *Vad skulle det innebära för dig?*

9. Vilka sociala behov tror du att du kanske måste avstå ifrån i framtiden?

– *Vad skulle det innebära för dig?*

TEMA 4: MENINGSFULL TILLVARO

10. Vad skulle du säga är mest meningsfullt för dig på din fritid? Varför? Vad ger det dig?

11. Hur upplever du att det skulle påverka dig att inte kunna fortsätta med det du vill?

– *Exempelvis att inte kunna gå på dans när du blir äldre.*

12. Känner du att ditt liv idag motsvarar det liv du vill leva i framtiden gällande aktiviteter, umgänge, föreningsliv etc.?

– *På vilket sätt?*

TEMA 5: FÖRVÄNTNINGAR PÅ FRAMTIDA ÄLDREOMSORG

13. Vad har du för förväntningar på äldreomsorgen gällande dina sociala behov?

14. Vad tror du skulle kunna vara en hjälp för dig i framtiden om du skulle vilja knyta nya kontakter? Var skulle du vända dig?

– *Information om träffpunkter, föreningsliv etc.*

15. Hur föreställer du dig att det skulle vara att söka hjälp från äldreomsorgen för dina sociala behov?

16. Vilka sociala behov upplever du skulle vara viktiga för dig att upprätthålla även om du skulle få försämrad hälsa i framtiden? Vilken hjälp tror du att du kommer få?

Bilaga 2. Informationsbrev

Hej!

Vi heter Karin Johansson och Denise Nilsson och är studerande på Socionomprogrammet på Högskolan i Gävle. Vi ska under våren 2014 skriva vårt examensarbete (c-opsats) och vi är nu intresserade av att komma i kontakt med personer som kan tänka sig att delta i vår studie. Nedan följer information om studiens syfte och upplägg samt våra kontaktuppgifter.

Vårt syfte med studien är att ta reda på fyrtiotalisternas sociala behov i deras nuvarande vardag och vilka förväntningar de kan tänkas ha angående äldreomsorgens hjälpinsatser. Utifrån intervjuvaren ämnar vi att göra försiktiga prognoser om vad som kommer kunna efterfrågas av fyrtiotalisterna gällande hjälpinsatser från äldreomsorgen. Varför vi gör denna studie är för att vi är intresserade av att undersöka vilka behov som kan komma att bli aktuella för äldreomsorgen i framtiden. På vilket sätt kan dessa behov tillgodoses såsom äldreomsorgen ser ut idag?

Studien utgår från forskningsetiska principer och därför kan du som blir intervjuad när som helst avbryta ditt deltagande. Dina uppgifter kommer behandlas konfidentiellt och intervjun är bara tänkt att användas inom denna studie. Intervjun kommer att spelas in.

Under intervjun tänker vi be dig att berätta om din vardag. Vad anser du ha för viktiga sociala behov just nu? Med sociala behov menar vi ditt sociala innehåll i din vardag, såsom fritidsaktiviteter, umgänge osv. Intervjuerna önskar vi helst äga rum någon gång under vecka 17 men övriga tider är också möjliga. Vi gör gärna intervjun i er hemmiljö eller vart ni annars önskar. Intervjun kommer inte att ta mer än en timme.

Nästa steg i studien blir att använda intervjuvaren från dig och övriga deltagare för att göra mindre fallbeskrivningar. Dessa fallbeskrivningar kommer ligga till grund för en intervju med en biståndshandläggare. Biståndshandläggaren kommer att utifrån fallbeskrivningarna spekulera kring hur dessa behov skulle kunna tillgodoses inom ramen för äldreomsorgen idag.

För att delta i intervjun vänligen hör av er till någon av oss snarast möjligt. Du är även välkommen att höra av dig för ytterligare information. Tack på förhand.

Denise Nilsson 073 571 70 37
denisenilsson7@hotmail.com

Karin Johansson 073 038 71 21
johanssonkarin1@hotmail.com

Bilaga 3. Medgivande att delta i intervju

En kvalitativ studie om fyrtiotalisters sociala behov

Detta är ett skriftligt medgivande om att vilja delta i en timmes intervju. Intervjun ingår som en grundläggande del av vårt examensarbete som handlar om fyrtiotalisters sociala behov. Intervjun kommer att spelas in.

Du som blir intervjuad kan *när som helst* under intervjuens gång avbryta ditt deltagande utan att få några som helst negativa följder. Om du i efterhand ångrar ditt deltagande kan du ta kontakt med oss och vi tar då bort all information angående dig och din intervju.

Ditt namn och övriga uppgifter som berör dig kommer att avidentifieras. Intervjuerna kommer bara att användas i examensarbetet och sedan bevaras så endast behöriga kan få tillgång till detta.

Ort och Datum.....

.....
Intervjupersonens namnteckning

.....
Intervjuarens namnteckning

Bilaga 4. Intervjufrågor till biståndshandläggaren

1. Vad anser du vara ett socialt behov?

2. Vår definition av sociala behov är; - vad säger du om det?

3. I vår studie har dessa sociala behov lyfts fram som väldigt viktiga.

- Socialt umgänge främst med familj och även vänner - Hur skulle du bemöta detta behov idag?
- Fysiska aktiviteter, golf, bowling, gym och promenader - Hur skulle du bemöta detta behov idag?
- Övriga sociala aktiviteter med andra människor. Att få vara delaktig i exempelvis bokcirklar, hobbies, kyrkan, middagar med vänner osv. – Hur skulle du bemöta detta behov idag?
- Föreningsliv för att knyta nya kontakter - Hur skulle du bemöta detta behov idag?
- Sociala kontakter via sociala medier som Facebook och Skype - Hur skulle du bemöta detta behov idag?
- Att få komma ut - Hur skulle du bemöta detta behov idag?

4. Vilka sociala behov möter du idag? – Vad söker de äldre för hjälp? – Vad ställer de för krav?

5. Hur bemöter du de behoven? – Vilka insatser ges?

6. Ser du några förändringar gällande efterfrågan av hjälp från äldreomsorgen idag jämfört med tidigare? – På vilket sätt?

7. Förväntar du dig några andra förändringar i framtiden gällande efterfrågan av hjälp från de äldre?

8. Vad gör ni för att hantera dessa eventuella förändringar? – Hur förbereder ni er? Hur har ni tänkt hantera detta?